

Robinsono Kruso

Daniel Defo

Versio: December 26, 2008

Contents

1	Preface	1
2	Antauxparolo	3
3	Enkonduko	5
4	Parto I	7
5	Parto II	11
6	Parto III	17
7	Parto IV	21
8	Parto V	27
	Aneksajxo	37
8.0.1	START: FULL LICENSE	37

The Project Gutenberg EBook of Robinsono Kruso, by Daniel Defo

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

Title: Robinsono Kruso

Author: Daniel Defo

Release Date: March 8, 2004 [EBook #11511]

Language: Esperanto

Character set encoding: UTF-8

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG
EBOOK ROBINSONO KRUSO ***

Produced by Darold Booton, David Starner and
William W. Patterson

ROBINSONO KRUSO

lia vivo kaj strangaj, mirindegaj aventuroj
verkita de Daniel Defoe tradukis en 1908 Pastro A.
Krafft

Chapter 1

Preface

The telegraph and telephone have made of the world a whispering gallery. Steam and electric traction have annihilated space. The scattered human race yet remains a strangely misunderstood family. Within one hour the report of a momentous event may be shot through 500 languages and as many more dialects; but convene a thousand representative dissimilar one-speech people and all becomes Babel if not Pandemonium. Impossible, indeed, for each to learn the language of the thousand; but how small a matter for all to learn a common second language if such a language can be produced.

And it has been produced: Esperanto has been born a composite of the pith of all language; precise, learnable at sight and almost grammarless.

This Esperanto Classic, "Robinsono Kruso," is somewhat of an achievement for American enterprise as it is the first of its size and kind yet published here. It has been undertaken with zeal and wrought out according to ability. The original translation was made by the highly esteemed Rev. A. Krafft. Other friends and supporters are:

William D. Chandler, "Cxefmonhelpanto." Prof. E. V. Huntington, Harvard University. Prof. D. O. S. Lowell, Roxbury Latin School. Mr. Edwin D. Mead, Peace Movement. Mrs. Dr. N. E. Wood, Newton Theol. Sem. Kambrigxa Klubo. J. M. Connolly, M. D. Mr. W. L. Church. Mr. G. W. Lee. Dr. W. G. Nowell. Mr. L. B. Luders.

Trusting that this book will find favor and meet reasonably the expectations of the "Esperantistaro de Ameriko kaj tutmondo," we heartily submit it to the entire reading world.

R. W. MASON.

Chapter 2

Antauxparolo

Telegrafio kaj telefonio kreis el la mondo flustrogalerion. Trakcio vapora kaj elektra neniigis la spacon. Sed la disa homaro ankoraux estas strange miskomprenata familio. Dum horeto eblas jxeti raporton pri gravega okazo per 500 lingvoj kaj per tiom da dialektoj; sed kunvoku unulingvajn reprezentantojn de mil diversaj lingvoj kaj cxio Babeligxas, se ne Pandemoniigxas. Ja ne eblas, ke cxiu lernos la mil lingvojn de la aliuloj; sed por cxiu estas malgranda afero lerni unu komunan duan lingvon, se tia lingvo estas farebla.

Kaj tia lingvo jam estas farita: Esperanto naskigxis el la kerno de cxiu lingvoj; preciza, unuavide lernebla, kaj preskaux sengramatika.

Cxi tiu Esperanto klasiko, “Robinsono Kruso”, estas ioma atingajxo por Amerika entrepreno, cxar gxi estas la unua verko tiagrande kaj tiaspeca jam eldonita cxi tie. Gxi estas entreprenita fervore kaj kreita lauxkapable. La originala traduko estis farita de la estimata Rev. A. Krafft. Aliaj amikoj kaj subtenantoj estas:

William D. Chandler, “Cxefmonhelpanto”. Prof. E. V. Huntington, Harvard University. Prof. D. O. S. Lowell, Roxbury Latin School. Mr. Edwin D. Mead, Peace Movement. Mrs. Dr. N. E. Wood, Newton Theol. Sem. Kambrigxa Klubo. J. M. Connolly, M. D. Mr. W. L. Church. Mr. G. W. Lee. Dr. W. G. Nowell. Mr. L. B. Luders.

Kredante, ke cxi tiu libro estos favorita kaj plenumos la prudentajn esperojn de la “Esperantistaro de Ameriko kaj tutmondo,” ni kore prezentas gxin al la tuta legantaro.

R. W. MASON.

[Antauxparolon tradukis el la angla William Paterson.]

Chapter 3

Enkonduko

La atoro de la cxiamfresxa Robinsono Kruso naskigxis en Londono, Anglujo, je 1661. Lia patro estis bucxisto, kiu edukis sian filon por la pastreco, inter la Nekonformuloj, sed ne lin povis konvinki iam sekvi tiun profesion.

Li estis rimarkinda pro la lerteco de sia spirito, kaj pro la mirinda ricxeco de siaj elpensoj, kaj li estis tre multeskribanta verkisto. Ekzistas cxirkaux ducent dek verkoj de li, kiuj, kvankam la plejmulto estas fiktivaj, kauxzis tre viveman impreson de vereco kaj realeco.

Lia politikaj verkoj kauxzis al li multe da suferoj kaj monperdo; kiujn li kunigis en la jenaj strofoj:

Nenies sorto estis pli diversa ol la mia: Mi estis dektrifoje ricxa kaj malricxa.

Sinjoro Walter Scott diras: “Eble ne ekzistas verko en angla lingvo, kiu estas pli universale legata kaj admirata ol la Aventuroj de Robinsono Kruso.”

Cxi tiu traduko estas de “Robinson Crusoe” de la “Altemus’ Young People’s Library Edition”.

Chapter 4

Parto I

Mi naskigxis en Jorko, Anglujo, je Marto 1, 1632, kiu estas la sesjarrego de la regxo Karolo la Unua. Infane, mi sentadis grandan deziron por pasigi mian vivon sur la maro; kaj pliaxante, la deziro plifortigxis; gxis fine, mi forlasis mian lernejon kaj hejmon, kaj piede, mi trovis mian vojon al Hull, kie mi baldaux trovis okupadon sur sxipo.

Post kiam ni velveturis kelke da tagoj, okazis ventego, kaj kvinanokte la sxipo enfendigxis. Cxiuj al la pumpiloj rapidis. La sxipon ni sentis gxemi en cxiuj siaj tabuloj, kaj gxian trabajxon ekstremita de la antaŭa gxis la posta parto; kaj baldaux klarigxis ke ne estas ia espero por gxi, kaj ke cxio, kion ni povas fari, estas savi niajn vivojn.

Unue, ni pafadis paflegojn por venigi helpon, kaj post kelke da tempo, sxipo kuxante ne malproksime, alsendis boaton por helpi nin. Sed la maro estis tro maltrankvila por gxi restadi sxipflanke; tial ni eljxetis sxnuregon, kiun la boatanoj ekkaptis kaj firme fiksis, kaj tiamaniere ni cxiuj enboatigxis.

Tamen, vanigxis en tia maltrankvila maro, por peni albordigxi la sxipon, kiu alsendis la virojn; aux aluzi la remilojn de la boato, kaj ni ne povis ion fari, krom gxin lasi peligxi teron.

Duonhore, nia sxipo trafis rifon kaj subakvigxis, kaj gxin ni ne vidis plu. Tre malrapide, ni alproksimigxis teron, kiun iafoje ni vidis, kiam ajn la boato levigxis sur la supro de ia alta ondo; kaj tie ni vidis homojn, kurante amase, tien kaj reen, havante unu celon, savi nin.

Fine, gxojege, ni surterigxis, kie bonsxance, ni renkontis amikojn, kiuj donis al ni helpon por reverturi al Hull; kaj se tiam, mi havus la bonan sencon

por iri hejmon, estus pli bone por mi.

La viro, kies sxipo subakvigxis, diris kun grava mieno: “Junulo, ne iru plu surmaron; tiu ne estas la vivmaniero por vi.” “Kial do, sinjoro, vi mem iros plu surmaron?” “Tiu estas alia afero. Mi estas elnutralita por la maro, sed vi ne estas; vi venis sur mian sxipon por eltrovi, la staton de vivo surmara, kaj vi povas diveni tion, kio okazos al vi, se vi ne reiros hejmon. Dio ne benos vin, kaj eble vi kauxzis tiun-cxi tutan malbonon al ni.”

Mi ne parolis alian vorton al li, kiun vojon li iris, mi nek scias, nek deziris sciigxi, cxar mi estis ofendita pro tiu-cxi malgxentila parolado. Mi multe pensis; cxu iri hejmon, aux cxu iradi surmaron. Honto detenis min pri iri hejmon, kaj mi ne povis decidi la vivkuron, kiun mi estis ironta.

Kiel estis mia sorto travive, cxiam elekti la plej malbonon; tiel same mi nun faris. Mi havis oron en mia monujo, kaj bonan vestajxon sur mia korpo, sed, surmaron mi ree iris.

Sed nun, mi havis pli malbonan sxancon ol iam, cxar, kiam ni estis tre malproksime enmaro, kelke da Turkoj en sxipeto, plencxase alproksimigxis al ni. Ni levis tiom da veloj, kiom niaj velstangoj povis elporti, por ke ni forkuru de ili. Tamen, malgraux tio, ni vidis ke niaj malamikoj pli kaj pli alproksimigxis, kaj certigxis ke baldaux, ili atingos nian sxipon.

Fine, ili atingis nin; sed ni direktis niajn paflegojn sur ilin, kio kauxzis portempe, ke ili deflanku sian vojon. Sed, ili dauxrigis pafadon sur ni tiel longe, kiel ili estis en pafspaco. Proksimigxante la duan fohon, kelkaj viroj atingis la ferdekon de nia sxipo, kaj ektrancxis la velojn, kaj ekfaris cxiuspecajn difekta-

jxojn. Tial, post kiam dek el niaj sxipanoj kushas mortitaj, kaj la plimulto el la ceteraj havas vundojn, ni kapitulacis.

La cxefo de la Turkoj prenis min kiel sian rabajxon, al haveno okupita de Mauxroj. Li ne agis al mi tiel malbone, kiel mi lin unue jugxis, sed li min laborigis kun la ceteraj de siaj sklavoj. Tio estis sxangxo en mia vivo, kiun mi neniam antauxvidis. Ho ve! kion mia koro malgxojis, pensante pri tiuj, kiujn mi lasis hejme, al kiuj mi ne montris tiom da komplezemo kion diri “Adiauxi” kiam mi iris surmaron, aux sciigi tion, kion mi intencas fari!

Tamen, cxio, kion mi travivis tiam, estas nur antauxgusto de la penadoj kaj zorgoj, kiujn de tiam estis mia sorto suferi.

Unue, mi pensis, ke la Turko kunprenos min kun si, kiam li ree iros surmaron, kaj ke mi iel povos liberigxi; sed la espero nelonge dauxris, cxar tiatempe li lasis min surtere por prizorgi liajn rikoltojn. Tiamaniere mi vivis du jarojn. Tamen, la Turko konante kaj vidante min plu, min pli kaj pli liberigis. Li unufoje aux dufoje cxiusemajne, veturis en sia boato por kapti iajn platfiksajn, kaj iafoje, li kunprenis min kaj knabon kun si, cxar ni estas rapidaj cxe tia sporto, kaj tial li pli kaj pli sxatis min.

Unu tagon, la Turko elsendis min, viron kaj knabon, boate, por kapti kelke da fisxoj. Surmare, okazas tia densa nebulo, ke dekduhore, ni ne povas vidi la teron, kvankam ni ne estas pli ol duonmejlon (800 metrojn) de la terbordo; kaj morgauxtage, kiam la suno levigxis, nia boato estas enmaro almenaux dek mejlojn (16 kilometrojn) de la terbordo. La vento vigle blovis, kaj ni cxuij tre bezonis nutrajxon; sed fine per la helpo de remiloj kaj veloj ni sendangxere reatingis la terbordon.

Kiam la Turko sciigxis kiamaniere ni vojperdis, li diris, ke de nun, kiam li velveturos, li prenos boaton, kiu enhavos cxion, kion ni bezonus, se ni longatempe estus detenataj surmare. Tial li farigis grandan kajuton en la longboato de sia sxipo, kiel ankaux cxambron por ni sklavoj. Unu tagon, li min sendis, por ke mi ordigu la boaton pro tio, ke li havas du amikojn, kiuj intencas veturi kun li por fisxkapti. Sed kiam la tempo alvenis, ili ne veturas; tial li sendis min, viron kaj knabon — kies nomo estas Zuro — por kapti kelke da fisxoj por la gastoj, kiuj estas vespermangxontaj

kun li.

Subite, eniris en mian kapon la ideo, ke nun estas bona okazo, boate forkuri kaj liberigxi. Tial mi tuj prenis tiom da nutrajxo, kion mi povas havigi, kaj mi diris al la viro, ke estus tro malrespekte, mangxante la panon metitan en la boaton por la Turko. Li diris, ke li pensas tiel same, tial li alportis sakon da rizo kaj kelke da ruskoj (kukoj).

Dum la viro estis surtere, mi provizis iom da vino, pecegon da vakso, segilon, hakilon, fosilon, iom da sxnurego, kaj cxiuspecajn objektojn, kiuj eble estos utilaj al ni. Mi sciis, kie trovigxas la vinkesto de la Turko, kaj mi gxin metis surboaton dum la viro estas surtere. Per alia ruzo, mi havigis cxion, kion mi bezonis. Mi diris al la knabo, “La pafiloj de la Turko estas en la boato, sed ne trovigxas ia pafajxo. Cxu vi pensas, ke vi povas havigi iom da gxi? Vi scias kie gxi estas konservata, kaj eble ni volos pafi birdon aux du.” Li do alportis kesto kaj saketon, kiuj enhavas cxion, kion ni eble bezonas por la pafiloj. Tiujn-cxi mi metis surboaton, kaj poste velveturis por fisxkapti.

La vento blovis de la nordo, aux nordokcidento, tia vento estis malbona por mi; cxar, se gxi estus de la sudo, mi estus povinta velveturi al la terbordo de Hispanujo. Tamen, de kiu ajn loko la vento blovos, mi estis decidinta forkuri kaj lasi la ceterajn al ilia sorto. Mi do mallevis miajn hokfadenojn kvazaux fisxkapti, sed mi zorgis, ke mi havu malbonan sukceson; kaj kiam la fisxoj mordis, mi ilin ne eltiris, cxar mi deziris, ke la Mauxro ilin ne vidu. Mi diris al li, “Tiu-cxi loko estas nebona; ni ne kaptos fisxojn tie-cxi; ni devas iom antauxen iri.” Nu, la Mauxro pensis, ke tion fari ne estos malbone. Li levis la velojn, kaj, cxar la direktilo estis en miaj manoj, mi elsendis la boaton unu mejlon aux plu enmaron, kaj poste gxin haltigis, kvazaux mi intencas fisxkapti.

Nun, mi pripensis, tiu-cxi estas mia okazo liberigxi; tial mi transdonis la direktilon al la knabo, kaj tiam ekprenis la Mauxron cxirkaux la talio, kaj eljxetis lin el la boato.

Malsupren li falis! sed baldaux reaperis por ke, li povis nagxi kvazaux anaso. Li diris, ke li volonte irus cxirkaux la mondo kun mi, se mi enprenus lin.

Iom timante ke li surrampos la boatflankon, kaj reenigxos perforte, mi direktis mian pafilon sur lin,

kaj diris, “Vi facile povas nagxi alteron se vi tion deziras; tial, rapidigxu tien; plie, se vi reen alproksimigxos la boaton, vi ricevos kuglon tra la kapo, cxar, mi de nun intencas esti libera viro.”

Tiam li eknagxis, kaj sendube sendangxere atingis la terbordon, cxar la maro estis tre trankvila.

Unue, mi intencis kunpreni la Mauxron kun mi, kaj nagxigi Zuron alteron; sed la Mauxro ne estis viro pri kiu mi povis konfidi.

Post kiam li forigxis, mi diris al Zuro, “Se vi jxuros, ke vi estos fidela al mi, vi iam farigxos grava viro; se vi ne jxuros, mi certe ankaux vin eljxetos el la boato.”

La knabo tiel dolcxo ridetis, kiam li jxuris resti fidela al mi, ke mi lin ne povis dubi en mia koro.

Dum ankoraux ni povis vidi la Mauxron (survoje alteren) ni antauxen iris enmaron, por ke li kaj tiuj, kiuj nin vidis de la terbordo, kreu ke ni iros al la influejo de la markolo, cxar neniu velveturis al la suda marbordo, cxar tie logxas gento da homoj, kiuj laux sciigoj, mortigas kaj mangxas siajn malamikojn.

Tiam mi direktis mian veturadon oriente, por ke ni lauxlongiru la marbordon, kaj, havante favoron venton kaj trankvilan maron, ni morgauxtagmeze estis malapud kaj preter la povo de la Turko.

Ankoraux, mi timis, ke mi estus kaptota de la Mauxroj; tial mi ne volis iri surteron tage. Duonlume, ni direktis nian boaton alteren, kaj atingis la enfluejon riveretan, de kiu mi pensis, ni povos nagxi surteron, kaj tiam rigardi la cxirkauxajxojn. Sed kiam malheligxis la lumo, ni auxdis strangajn sonojn, bojojn, kriegojn, gruntojn, blekadojn. La malfelicxa knabo diris, ke li ne kuragxas iri surteron antaux la tagigxo. “Nu,” mi diris, “tiuokaze, ni atendu, sed, tage, povas vidi nin la homoj, kiuj eble nin pli malhelpos ol sovagxaj bestoj.” “Tiam ni pafilos ilin,” ridante diris Zuro, “kaj forkurigu ilin.”

Mi gxojis vidi, ke la knabo montras tiom da gajeco, kaj mi donis al li iom da pano kaj rizo. Tiunokte, ni silente ripozis, sed ne longe dormis, cxar, post kelke da horoj, iaj grandegaj bestoj malsuprenvenis al la maro, por sin bani. La malfelicxa knabo ekstremis de kapo al piedoj pro la vidajxo. Unu el tiuj bestoj alproksimigxis nian boaton, kaj, kvankam estis tro mallume por gxin bone vidi, ni auxdis gxin blovi, kaj sciis, pro gxia bruego, ke gxi certe estas granda. Fine, la bruto tiom alproksimigxis la boaton, kiom la

longeco de du remiloj; tial mi pafis sur gxin, kaj gxi nagxis alteren.

La blekegoj kaj kriegoj, kiujn faris bestoj kaj birdoj pro la bruo de mia pafilo, sxajne montris, ke ni faris malbonan elekton por surterejo; sed, vole ne vole, ni devis iri surtere por sercxi fresxan fonton, por ke ni povu plenigi niajn barelojn. Zuro diris, ke li eltrovus, cxu la fontaj akvoj tauxgas por trinki, se mi permesus al li preni unu el la botelegoj, kaj, ke li gxin reportos plenigitan se la akvo estas bona. “Kial vi volas iri?” mi diris; “Kial mi ne estas irona? Vi povas resti en la boato.” Kontrauxe, Zuro diris, “Se la sovagxuloj venos, ili min mangxu; sed vi forkuru.” Mi devis ami la junulon pro la afabla parolado. “Nu,” mi diris, “Ni ambaux iros, kaj se la sovagxuloj venos, ni ilin mortigu; ja, ili ne mangxos aux vin aux min.”

Mi donis al Zuro iom da rumo el la kesto de la Turko por reforti lin kaj ni iris surteron. La knabo ekiris kun sia pafilo mejlon de la loko, kie ni surteriris, kaj li revenis kun leporo, kiun li mortpafis, kaj kiun ni gxoje kuiris kaj mangxis; laux la bona novajxo, kiun li raportis, li eltrovis fonton, kaj ne vidis sovagxulojn.

Mi divenis, ke la Promontoro de la Verdaj Insuloj ne estas malproksime, cxar mi vidis la supron de la Granda Pinto, kiun kiel mi sciis, estas apud ili. Mia sola espero estis, ke lauxlongirante la terbordon, ni trovos sxipon, kiu ensxipigos nin; kaj tiam, kaj ne antaux tiam, mi sentos kvazaux libera viro. Unuvorte, mi konfidis mian sorton al la sxanco; aux renkonti ian sxipon aux morti.

Surteron ni ekvidis iujn homojn, kiuj staras kaj rigardas nin. Ili estis nigraj, kaj ne portis vestajxon. Mi estus irinta surteron al ili, sed Zuro, — kiu sciis plej bone — diris, “Ne vi iru! Ne vi iru!” Tial mi direktis la boaton lauxteron, por ke mi povu paroli kun ili, kaj ili longaspace iradis laux ni. Mi ekvidis, ke unu havas lancon en mano.

Mi faris signojn, ke ili alportu iom da nutrajxo al mi, kaj ili siaparte faris signojn, ke mi haltu mian boaton. Tial mi demetis la supran parton de mia velo, kaj haltis, tiam du el ili ekforkuris; kaj, duonhore revenis kun iom da sekigxita viando, kaj ia greno kiu kreskas en tiu parto de la mondo. Tioncxi ni deziregis, sed ne sciis, kiel havigi gxin, cxar ni ne kuragxis iri surteron al ili, nek ili kuragxis alproksimigi al ni.

Fine, ili eltrovis peron sendangxeran por ni cxuiuj. Alportante la nutrajxon al la marbordo, ili gxin demetis kaj tre fortirigis si mem dum ni gxin prenis. Ni faris signojn por montri nian dankon, ne havante ion alian, kion ni povas doni al ili. Sed bonsxance, ni baldaux kaptis grandan donacon por ili; cxar du sovagxaj bestoj de la sama speco, pri kiu mi jam priparolis, venis plencxase de la montetoj al la maro.

Ili nagxis kvazaux ili venis por sportigi. Cxiuj forkuris de ili krom tiu, kiu portas la lancon. Unu el tiuj bestoj alproksimigxis nian boaton; tial mi gxin atendis kun mia pafilo; kaj tuj kiam gxi estis en pafspaco, mi gxin pafis tra la kapo. Dufoje gxi subakvigxis kaj dufoje gxi suprenlevigxis; kaj poste gxi nagxis alteren, kaj falis senviva. La viroj tiom timis pro la pafilbruo, kiom ili antauxe timis je la vidajxo de la bestoj. Sed kiam mi faris signojn por ke ili venu al la marbordo, ili tuj venis.

Ili rapidis al sia rabajxo; kaj tordante cxirkaux gxi sxnuregon, ili gxin sendangxere eltiris surteron.

Ni nun lasis niajn sovagxulojn kaj iradis dekdu tagojn plu. La terbordo antaux ni etendis sin kvar aux kvin mejlojn, (6.8 aux 8.3 kilometrojn) bekforme; kaj ni devis veturi iom de la terbordo por atingi tiun terpinton, tiel ke ni portempe ne vidis teron.

Mi konfidis la direktilon al Zuro, kaj sidigxis por pripensi tion, kion estos plej bone nun fari; kiam subite mi auxdis, ke la knabo krias, "Sxipon kun velo! sxipon kun velo!" Li ne montris multe da gxoyo je la vidajxo, opiniante, ke la sxipo venis por repreni lin; sed mi bone scias, laux la sxajno, ke gxi ne estas iu el la sxipoj de la Turko.

Mi levis kiel eble plej multe da veloj por renkonti la sxipon gxiavoje, kaj ordonis al Zuro, ke li ekpafu pafilon, cxar mi esperis, ke se tiuj, kiuj estas sur la ferdeko ne povus auxdi la sonon, ili vidus la fumigadon. Ili ja gxin vidis, kaj tuj demetis siajn velojn por ke ni povu atingi ilin, kaj trihore, ni estis cxe la sxipflanko. La viroj parolis kun ni per la franca lingvo, sed ni ne povis kompreni tion, kion ili diras. Fine, Skoto sursxipe diris per mia lingvo, "Kiu vi estas? De kien vi venas?" Mi diris al li iomvorte, kiel mi liberigxis de la Mauxroj.

Tiam, la sxipestro invitis min veni sxipbordon, kaj ensxipis min, Zuron kaj cxuiujn miajn posedajxojn. Mi diris al li, ke li havu cxion, kion mi havas; sed

li respondis, "Vi estas rericevonta viajn posedajxojn post kiam ni atingos teron, cxar mi por vi nur faris tion, kion por mi vi farus samstate."

Li pagis al mi multan monon por mia boato, kaj diris, ke mi ricevos egalan monon por Zuro, se mi lin fordonus. Sed mi diris al li, ke liberigxinte kun helpo de la knabo, mi lin ne volas vendi. Li diris, ke estas juste kaj prave por mi tiel senti, sed, se mi decidus fordoni Zuron, li estus liberigota dujare. Tial, cxar la sklavo deziris iri, mi nenial diris ne. Trisemajne mi alvenis al Cxiuj Sanktuloj Golfeto, kaj nun mi estis liberulo.

Mi ricevis multan monon por cxuiujn miaj posedajxoj, kaj kun gxi, mi iris surteron. Sed mi tute ne sciis, kion nun fari. Fine mi renkontis viron, kies stato estas laux la mia, kaj ni ambaux akiris pecon da tero, por gxin prilabori. Mia farmilaro, laux la lia, estis malgranda, sed ni produktigis la farmojn suficxe por subteni nin, sed ne plu. Ni bezonis helpon, kaj nun mi eksentis, ke mi eraris, ellasante la knabon.

Mi tute ne sxatis tiun manieron de vivo. Kion! mi pensis, cxu mi venis tian longan vojdon por fari tion, kion mi lauxbone povus fari hejme, kaj kun miaj parencoj cxirkaux mi? Kaj pligrandigxis mia malgxoyo, cxar la bonamiko, kiu min alsxipis tien-cxi, intencas nune lasi tiun-cxi terbordon.

Kiam mi estis knabo, kaj ekiris surmaron, mi metis en la manojn de mia onklino, iom da mono pri kiu, mia bonamiko diris, ke mi bone farus, se mi gxin elspezus pro mia bieno. Tial, post kiam li revenis hejmon, li alsendis iom da gxi kontante, kaj la restajxon kiel tukoj, sxtofoj, lanajxoj, kaj similajxoj, kiujn li acxetis. Mia onklino tiam metis en liajn manojn iom da livroj, kiel donaco al li, por montri sian dankecon pro cxio, kion li faris por mi; kaj per tiu mono, li afable acxetis sklavon por mi. Intertempe, mi jam acxetis sklavon, tial mi nun havas du, kaj cxio prosperis dum la sekvanta jaro.

Chapter 5

Parto II

Sed baldaux miaj projektoj trograndigxis laux miaj rimedoj. Unu tagon alvenis kelke da viroj por peti min, ke mi komandu sklavsxipon elsendotan de ili. Ili diris, ke ili donos al mi parton en la sklavoj, kaj pagos la tutajn elspezojn sxargxe. Tio estus bonajxo por mi, se mi ne havus bienojn kaj teron; sed nun, tian sxangxon fari, estus malsagxe kaj hazarde. Gajninte multe da mono, estis konsilinde ke mi lauxe dauxrigu tri aux kvar jarojn plu. Nu, mi diris al la viroj, ke mi tre volonte irus, se ili dume prizorgus mian farmon, kion ili alpromesis.

Tial, mi faris mian testamenton, kaj bordigxis tiun-cxi sxipon je la oka datreveno de mia forlaso de Hull. Tiu-cxi sklavsxipo enhavis ses pafilegojn, dekdu virojn kaj unu knabon. Ni kunprenis segilojn, cxenojn, ludilojn, globetojn, pecetojn de vitro, kaj tiajn komercajxojn konvenajn al la gusto de tiuj, kun kiuj ni intencis komenci.

Ni ne estis pli ol dekdu tagoj de la ekvatoro, kiam ventego forpelis nin, ni ne sciis kien. Subite eksonis la krio “Teron!” kaj la sxipo alpusigxis sur sablajxon, en kiun gxi mallevigxis tiel profunde, ke ni ne povis gxin liberigi. Fine, ni eltrovis ke ni devas gxin lasi, kaj atingi terbordon lauxeble. Ekire, estis boaton sur gxia posta parto, sed ni eltrovis, ke gxi estis desxirita per la forto de la ondoj. Nur unu boateto restis cxe la sxipflanko, tial ni enboatigxis en gxin. Tie ni cxiuj trovigxis, sur la malglata maro! La koro de cxiu nun malfortigxis, vangoj paligxis, kaj niaj okuloj malklarigxis; cxar estas nur unu espero, eltrovi ian golfeton, kaj iel atingi rifugxejon apudteran. Ni nun tute transdonis niajn animojn al Dio.

La maro pli kaj pli malglatigxis kaj gxia blanka

sxauxmo tordigxis kaj bolis. Fine, la ondoj en sia furioza sporto disrompigxis kontraux la boatflanko, kaj ni cxiuj eljxetigxis.

Mi povis bone nagxi, sed la povo de la ondoj kauxzis, ke mi perdis mian spiron tro multe por tion fari. Fine, unu granda ondo terenportis min, kaj lasis min sendangxere, kvankam konsumite pro timego. Mi starigis min sur piedoj, kaj penadis lauxeble surterigxi, sed jxus tiam, la kurbo de ondego suprenlevigxis kvazaux monteto, kiun eviti, mi tute ne havis suficxan forton, tial gxi marenportis min. Mi lauxeble penadis nagxi suprajxe, entenante mian spiron, por tiun fari. La sekvanta ondo estis egale alta, kaj enfermis min en sia vasto. Mi detenis miajn manojn cxe mia flanko, kaj tiam, mia kapo ekeligxis de la ondoj. Tio donis al mi kuragxon kaj spiradon, kaj baldaux miaj piedoj sentis teron.

Momente, mi staris gxis la akvoj dekuris de mi, kaj tiam, mi nagxis lauxforte alteren; sed la ondoj min rekaptis, kaj dufoje plu ili min marenportis, kaj dufoje plu min terenportis. Mi pensis, ke la lasta ondo mortigos min, cxar gxi pusxis min sur sxtonegon tiaforte, ke mi falis en ian svenon, kio, dankon al Dio, ne longe dauxris. Fine, gxojege, mi atingis la krutegajxon apud la terbordo, kie mi trovis ian herbon preter la atingo de la maro. Tie mi sidigis min, fine sendangxere surtere.

Mi nur povis ekkrii per la vortoj de la psalmo, “Tiuj, kiuj veturas surmaron en sxipoj vidas la fara-xojn de la Sinjoro en la profundajxo. Cxar, per Lia ordono la ventegoj levigxas, la ventoj blovas kaj levas la ondojn; tiam, ili supreniras al la cxielo; de tien, ili malsupreniras al la profundajxo. Mia animo malfor-

tigxas, mi sxanceligxas tien kaj reen, kaj mi ne scias tion, kion fari, tiam la Sinjoro elkondukas min el cxiuj miaj mizeroj.”

Mi tiom gxojigxas, ke cxio, kion mi povis fari, estis iri tien kaj reen sur la terbordo, jen levi miajn manojn, jen ilin faldi sur la brusto kaj danki Dion por cxio, kion li faris por mi, kvankam la ceteraj sxipanoj pereis. Cxiuj krom mi pereis, kaj mi estas sendangxera! Mi nun rigardis la cxirkauxajxon por eltrovi, kian lokon mi estis jxetita, simile al birdo en ventego. Tiam cxia gxoyo, kiun mi antauxe sentis, forlasis min; cxar mi estis malseka kaj malvarma kaj havis nenian sekan vestajxon por revestigi min, nenion por nutri, kaj nenian amikon por helpi min.

Estis tie-cxi sovagxaj bestoj, sed mi ne havis pafilon, per kiu mi povis pafi ilin aux savi min de iliaj makzeloj. Mi nur havis tranxilon kaj pipon.

Nun mallumigxis; kaj kien mi iros por pasigi la nokton? Mi pensis, ke la supro de ia alta arbo estos bona rifugxejo kontraux dangxero; kaj tie mi povas sidi kaj pripensi pri la monto, cxar mi sentis nenian esperon de vivado. Nu, mi iris al mia arbo kaj faris ian neston por dormejo. Tiam, mi tranxkis bastonon por forpeli la sovagxajn bestojn se iuj venos, kaj ekdormis kvazaux la branxnesto estis lanuglito.

Estas hela taglumo, kiam mi vekigxis, ankaux la cxielo estas klara, kaj la maro trankvila. Sed mi observis tra la arbsupro, ke nokte, la sxipo lasis la sablajxon, kaj kusxas mejlon (1.7 kilometrojn) de mi kaj la boato estas surtere du mejloj dekstre. Mi iom lauxlongiris la terbordon por atingi la boaton, sed Golfeto de la maro largxa unu mejlo min detenis de gxi. Tagmeze, la forfluo tiom forkuris, ke mi povis alproksimigxi la sxipon; kaj mi eltrovis, ke se ni restadus sxipbordon, cxiu nun estus bone.

Tiupense, mi ploris; ja, mi ne povis alie fari; sed, cxar tio ne helpas ion, mi pripensis ke estos plej bone por mi nagxi al la sxipo. Mi rapide senvestigis, mi saltis en la maron, kaj nagxis al la sxipruino. Sed kiamaniere mi surigxos la ferdekon? Nagxante cxirkaux la sxipo, mi ekvidis pecon da sxnurego pendante tiel malalten gxiaflanke, ke unue la ondoj kasxis gxin. Per helpo de la sxnurego mi sursxipigxis.

Mi trovis fendon en la malsupro de la sxipo. Vi povas esti certa, ke mia unua penso estis sercxo por nutrajxo, kaj mi baldaux iris al la panujo, kaj mi macxis

panon dum mi iris tien kaj reen, cxar mi ne havis tempon por perdi. Trovigxis tie ankaux iom da rumo, de kiu mi prenis suficxan trinkon kaj tio refortis min. Kion mi plej multe bezonis, estis boato por terenporti la posedajxon. Sed vanigxis por deziri tion, kion mi ne povis havigi; nu, cxar en la sxipo trovigxis kelke da ekstraj velstangoj, tri aux kvar grandaj traboj el ligno, kaj unu ekstra masto aux du, mi komencis fari floson.

Mi metis kvar stangojn flanko cxe flanko, kaj lauxlargxe, surmetis sur ilin mallongajn pecetojn de tabulo por fortikigi mian floson. Kvankam la tabuloj povis elporti mian pezon, ili estis tro maldikaj por elporti multe da mia sxargxo. Tial mi prenis segilon, kiu estas en la sxipo, kaj segis maston en tri longajxojn, kaj ili multe fortikigis la floson. Mi trovis iom da pano kaj rizo, holandan fromagxon, kaj iom da sekigita kaprajxo. Ekire, estis iom da tritiko, sed la ratoj gxin eltrovis, kaj neniom restis.

Mia sekvanta tasko estis, ke mi sxirmu miajn posedajxojn kontraux la sxprucado de la maro; ni postulis multe da tempo por tion fari, cxar, estis sursxipe tri kestoj suficxe grandaj por enhavigi cxion, kaj ilin mi metis surfloson. La enfluo forportis mian veston kaj cxemizon, kiujn mi nelonge lasis surtere; sed estis kelke da novaj vestajxo en la sxipo.

“Vidu! jen kaptajxo!” mi diris lauxte (kvankam neniu cxeestis por auxdi min); “nun mi ne malnutrigxos!” cxar mi trovis kvar grandajn pafilojn. Sed kiamaniere mi surterigos mian floson? Mi ne havas velon, nek remilojn; kaj ekvento kauxzos degliti cxiu mian posedajxon. Tamen, estis tri aferoj, pri kiuj mi gxojis — trankvila maro, altera fluo, kaj venteto por blovi min alteren.

Bonsxance, mi trovis kelkajn remilojn en parto de la sxipo gxisnune nesercxita. Per ili mi ekveturis alteren, kaj duonmejde, mia floso bone surnagxis; sed baldaux mi eltrovis, ke gxi surnagxis flanken. Fine mi vidis rivereton, kaj per iom da laboro mi direktis mian floson en gxin; kaj nun, la terbordo estis tiel proksima, ke mi sentis, ke mia remilo tuxxas fundon.

Tie-cxi, mi preskaux perdis mian sxargxon, cxar la terbordo estis sur deklivo, tiel ke ne estis loko por surterigxi, escepte ke unu parto de la floso kusxas tiel alte, kaj la alia parto tiel malalte, ke cxiuj miaj ajxoj defalus. Estis necese, ke mi atendu la enfluan.

Tiam, kiam la maro profundigxis unu futo plu, mi pusxegis la flosan sur ebanan pecon da tero, por gxin alligi tie sxnurege, kaj enpusxis miajn du remilojn en la sablon, unu cxiufanke de la foso. Tiel mi gxin lasis kusxi atendente la forfluon; tiam, gxi kun gxia sxargxo sidis bone surteron.

Mi ekvidis, ke estas birdoj sur la insulo, kaj mi mortpafis unu. Mia pafilpafo sendube estis la unua, kiu auxdigxas tie post la kremondo; cxar, gxiasone tutaj birdaroj forflugis de cxiu parto de la arbaro kun lauxtaj krioj. Forme, la beko de tiu, kiun mi pafis, estis simile al akcipitro, sed ungegoj senlonge.

Mi nun revenis al mia foso por elflosigi miajn provizajxojn, kiu okupis min tagrestajxe. Mi ne sciis kion fari nokte, nek kie trovi tauxgan lokon, por meti miajn provizajxojn. Mi ne sxatis kusxigi sur la teron, pro timo je sovagxaj bestoj, kiel ankaux je serpentoj, sed ne ekzistis kauxzon por timo, kiel mi poste eltrovis. Lauxeble, mi metis la kestojn kaj tabulojn cxirkaux mi, kiu faris ian budon, pornokte.

Cxar estis multe da provizoj en la sxipo, kiu eble estos utilaj al mi, mi bone pensis ilin tuj surterigi; sciante, ke la unua ventego disrompos la sxipruinon. Tial mi veturis al la sxipo kaj zorgis ke mi ne ree trosxargxu mian flosan.

Unue, mi sercxis la ilkeston, kaj trovis kelke da sakoj da najloj, najlegojn, segilojn, tranxilojn kaj tiajn objektojn, sed inter cxio, kion mi trovis, la plej bona estis sxtono per kiu mi povis akriigi miajn ilojn. Estis tie du aux tri botelegojn, kelke da sakegoj da pafajxoj, kaj volvo da plumbo; sed mi ne havis la forton por suprenlevi la plumbo al la sxipflanko por ke mi gxin sxargxu sur mian flosan. Estis tie ankaux kelke da ekstraj veloj, kiujn mi terenportis.

Mi iom timis, ke sovagxaj bestoj, se ne homoj, eble forportos miajn provizojn; sed revenante, mi trovis ilin sendifektaj, kaj ke neniu estis veninta tien krom sovagxkato, kiu sidis sur unu kesto. Alvenante, mi celis mian pafilon sur gxin, sed tio ne ekscitis gxin, cxar gxi ne sciis tion, kiu estas pafilo. Gxi nur mangxis pecon da sekigita kaprajxo, kaj foriris.

Havante nun do sxargxojn da ajxoj, mi faris tendon per la veloj de la sxipo por konservi ilin, kaj tranxas la stangojn necesajn por gxi en la arbaro. Mi nun elprenis cxion el la bareloj kaj kestoj, kaj amasigis la barelojn cxirkaux la tendo por gxin fortigi; kaj tion

farinte, mi fermis la enirejon per tabuloj, ordigis liton (alportata de la sxipo) sur la tero, metis du pafilojn apud mia kapo, kaj unuafoje kusxigxis en lito. Mi dormis la tutan nokton, cxar mi tre bezonis ripozon.

Morgauxtage, mi malgxojis en mia koro, cxar mi sentis tian enuon esti disigita de la cetera mondo! Mi ne deziregis laboron: sed mi ne povis pripensi longan tempon pri mia malgxoja sorto, cxar estis tro multe da laboro por mi. Cxiutage mi eliris al la sxipruino por alporti pli da objektoj; kaj mi tiom alportis, kiom la foso povis elporti. Unu tagon, mi sxargxis la flosan per tro peza sxargxo, kiu kauxzis unu flankon mallevigxi, tiel ke la enhavo eljxetigxis en la maron; sed mi ne ploris pro tio, cxar la plej multa parto de la sxargxo estis sxnuregoj, kiuj ne estus tre utilaj al mi.

Tiamaniere, mi pasigis la dekdu tagojn, sur la insulo, kaj mi surterigis cxion, kiun unu paro de manoj eble povis levi; kvankam, se la maro estus trankvila, mi eble estos povinta surterigi la tutan sxipsxargxon, pecon post pecon.

Kiam mi nagxis la lastan fojon al la sxipruino, la vento blovis tiel severege ke mi decidis iri la sekvantan fojon laux forfluo. Mi trovis iom da teo kaj kelke da ormoneroj; sed rilate al la oro, gxi ridigis min, kiam mi gxin rigardis. "Ho senutilajxo!" mi diris, "vi ne povas utili ion al mi! Mi vin ne zorgas savi. Restu, kie vi kusxas, gxis la sxipo pereos; tiam, pereu vi kune kun gxi."

Tamen, mi pripensis, ke estos egalbone por mi kunpreni gxin; tial mi gxin metis en pecon de velo, kaj gxin jxetis sur la ferdekon, por ke mi gxin metu sur la flosan. Baldaux la vento blovis de la marbordo, tial estis necese, ke mi nun rapide renagxu; cxar mi sciis, ke je la turnigxo de la fluo mi trovus malfacilajxon por atingi la terbordon. Sed, spite la ventego, mi sendangxere atingis mian budon. Tagigxe, mi elpusxis mian kapon el la budo okuljxetis almaren, kiam, jen, tie ne estis sxipo! La sxangxajxo, kaj perdo de tia sxipamiko min tute malgxojis. Sed, mi gxojis pensi, ke mi surterigis cxion, kio povas esti utila por mi. Mi nun devis sercxu ion lokon kie mi povis fari mian logxejon. Duonvoje supren la monteto estis ebena; jxeto, longa kvar aux kvin dudekojn da futoj (24 aux 30 metroj), kaj largxa duoble, kaj cxar gxi havis bonvidon almaren, mi pensis, ke gxi estos bonloko por mia

domo.

Unue, mi fosis fosajxon cxirkaux spaco, kiu enhavis dekdu jardojn (10 metrojn), kaj en gxin mi enbatis du vicojn da fostoj, tiel firme kiel palisoj kaj alte kvin kaj duonon da futoj. Mi firme kunligis la fostojn per pecetoj da sxnurego, kaj starigis sur ilin pintitajn bastonetojn, najlforme. Tio farigxis tiel fortika palisaro, ke nek homo nek bestoj povis eniri.

La pordo de mia domo estis cxe la supro, kaj estis necese, ke mi suprenrampu al gxi per sxtupetaro, kiun mi enprenis kun mi, tiel ke neniu alia povu supreniri samamaniere. Apud la postflanko de la domo staris alto sxtonajxo, en kiun mi faris kavernon, kaj metis la teron elfositan, cxirkaux mian domon, alte duonmetre. Mi devis eliri unufoje cxiutage por sercxu nutrajxon. Unufoje, mi ekvidis kelke da kaproj, sed ili estis tro timemaj kaj rapidpiedaj por permesi min alproksimigxi ilin.

Fine, mi embuskis ilin apud iliaj nestoj. Min ekvidante en la valo, kaj ili sur altajxo, ili forkuris timege, sed ili estante en la valo, kaj mi sur altajxo, ili ne rigardis min. La kaprino, kiun mi mortpafis, havas idon siaflanke, kaj kiam la kaprino falis, la ido staris gxis mi dorse forprenis la kaprino kaj tiam, la ido kuris miaflanke. Mi demetis la kaprino kaj portis la idon hejmon por gxin dorlotigi; sed estante tro juna por nutrigxi mi devis gxin mortigi.

Mi pensu unue, ke mi perdos cxian tempkalkulon pro la manko de plumo kaj inko; tial, mi starigis altan foston krucforme, sur kiun mi entrancxis la jenajn vortojn: "Mi alvenis Junio 8a 1659." Mi cxiutage faris unu entrancxon, kaj tion mi dauxrigis fari gxis la lasta logo.

Gxisnune, mi ne diris vorton pri miaj kvar karuloj, kiuj estis du katoj, hundo kaj birdo. Vi povis imagi, kiom mi sxatis ilin, cxar ili estis la solaj amikoj lasitaj al mi. Mi alportis la hundon kaj du katojn de la sxipo. La hundo konstante alportis objektojn al mi, kaj per gxia bojo, bleketo, murmuro, kaj sporto, preskaux sed netute parolis kun mi.

Se mi nur povus havi iun apud mi, por ke mi tiun mallauxdu, aux tiu min mallauxdu, kia plezuro tio estus! Alportinte inkon de la sxipo, mi cxiutage skribis skizon pro tio, kio okazis, ne tiom por la venontoj, kiuj eble gxin legos (post kiam mi estos mortinta, kaj foririnta), kiom por liberigi min de miaj propraj

pensoj, kaj fortiri min de la nuna timo, kiu la tutan tagon restadis en mia koro gxis mia kapo doloras pro gxia pezo.

Mi estis malapud la vojkuro de sxipoj; kaj, ho! kia enuigo esti jxetita sur tiun-cxi solecejon sen iu por ami min, por ridigi min, por plorigi min, por pripensi min. Estis enuige vagi, tagon post tagon, de la arbaro al la marbordo, kaj de la marbordo reen al la arbaro, kaj dume cxiam okupi min per miaj propraj pensoj.

Tiom, pri la malgxojaj sxajno de mia stato; sed simile al la plimulto da aferoj gxi havis luman flankon tiel same kiel malluman. Cxar tie-cxi mi estis sendangxere sur tero, kontrauxe la ceteraj de la sxipnaro estis perdintaj. Nu, pripensis mi, Dio, kiu regas mian la sorton, kaj kondukas min per Sia mano, nun povas min savi de tiu-cxi stato, aux alsendi iun por apudesti cxe mi. Mi ja estas jxetita sur krudan kaj dezertan parton de la terglobo, sed ne trovigxas sur gxi sovagxaj bestoj por mortigi aux vundi min. Dio sendis la sxipon tiel apud mi, ke mi povis havigi cxion, kion mi bezonos por la restajxo de miaj tagoj. Estu la vivo, kia gxi estos, tre multe estas, pro kio mi devas danki al Dio. Kaj mi baldaux forlasis cxiujn malgxojajn pensojn, kaj ecx ne plu rigardis pro velsxipo.

Miaj posedajxo el la sxipruino jam kuxsis en la kaverno dek monatojn, kaj estas nun tempo por ordigi ilin, cxar ili plenigis la tutan spacon, kaj ne lasis al mi ion enlogxejon; tial mi pligrandigis mian kaverneton, elfosante gxin pli malantauxen en la sablan sxtonegon. Poste mi etendis gxian enirejon gxis la palisaro, kaj tiamaniere faris postvojon al mia domo. Tion farinte, mi fiksis bretaron cxiufianke, por enteni miajn posedajxojn, kio kauxzis mian kaverneton prezenti sxajnon kvazaux magazeno plena je komercajxo. Por fabriki la bretarojn mi dehakis arbon, kaj ellaboris gxin per segilo, hakilo, rabotilo, kaj kelke de aliaj iloj.

Tiam mi faris segxon kaj skribtablon. Mi frumatene levigxis kaj laboris gxis tagmezo. Mangxinte mian mangxon, mi foriris kun mia pafilo. Reveninte, mi laboris gxis la suno mallevigxis, kaj fine mi min kuxigis. Mi okupis min pli ol semajno aliformante kaj pligrandante mian kaverneton, sed mi gxin faris multe tro grande; cxar, iomtempe, la tero defalis de la tegmento kaj se mi enestus, kiam tio okazis, mi es-

tus perdinta mian vivon. Mi nun devis starigi fostojn en mia kaverno kun tabuloj trans iliaj suproj farante tegmenton el ligno.

Iam foririnte kun mia pafilo, mi mortpafis so-vagxkaton, el kies felo mi faris cxapon; kaj mi trovis kelke da birdoj el la gento kolomba, kiuj faris siajn nestojn en la fendetoj de la sxtonegoj.

Mi devis kuxigxi malhelige gxis mi faris lampon, per kaprograso metita en argilujon, kaj peceto da kanabo kiel mecxo, farante bonan lumon. Trovinte uzon por la sako enhavinta la nutrajxon kortbirdaran sursxipe, mi eljxetis la sxelojn. Estis gxuste kiam falas la pluvegoj, kaj kelkmonate, elkreskis trunketoj da rizo, tritiko kaj sekalo. Tempe, la greno maturigxis kaj mi gxin konservis kaj zorge semis cxijare; sed mi ne povis fanfaroni pri rikolto de tritiko gxis post tri jaroj, kiel baldaux estos montrata.

Nesongxita afero nun okazis sur la insulo kiu timegis min. Jen, la tero tremegadis, kiu dejxetis teron de la sxtonajxo kun lauxta krako — ree okazis tremo — kaj nun tero defalis de la tegmento de mia kaverno. La maro ne vidigxis kiel antauxe, cxar la tremoj tie estis tiel fortegaj kiel sur la tero. La movado de la tero malsanigis min, kaj estis bruoj kaj kriegoj cxirkaux mi.

Triafoje tia tremo okazis; kaj kiam gxi pasigxis, mi sidis senmove sur la tero nesciante kion fari. Tiam la nuboj malklarigxis, la vento levigxis, arboj elradikigxis, la maro sxauxmamasigxis, kaj granda parto de la insulo ruinigxis per la ventego. Mi pensis, ke la mondo finigxas. Trihore, cxio trankviligxis, sed pluvo falis tiun tutan nokton kaj grandan parton de la sekvanta tago. Kvankam tute lacigita, mi nun devis movi miajn ajxojn al sendangxera loko.

Mi sciis, ke mi ja bezonos ilojn, kaj estos necese, ke mi akriku ilin sur la sxtono, cxar ili estis malakraj kaj eluzitaj. Sed, cxar du manoj estas necesaj por surteni la ilon, mi ne povis turni la sxtonon; tial mi faris radon per kiu mi povis gxin turni piede. Tio ne estis facila tasko, sed fine mi elfarigis gxin.

Kelkatage, la pluvo faladis kaj malvarma tremfrosto min venkis; baldaux mi malsanigxis. Mi havis dolorojn en mia kapo, nokte mi ne povis dormi, kaj miaj pensoj estis malkvietaj kaj strangaj. Jen mi ekstremis pro malvarmo, kaj jen pro varmego kun svenvetoj, po seshore. Malsanante, mi devis foriri

kun mia pafilo por havigi nutrajxon. Mi mortpafis kapron, sed estis malfacila tasko gxin alporti domon, kaj pli multe, gxin kuiri.

Mi pasis la sekvantan tagon lite, kaj sentis duonmorte pro soifo; ja, mi estis tro malforta por levigxi, por trinki. Mi kuxxis kaj ploris, trahore kriis infane: “Sinjoro, rigardu min! Sinjoro, rigardu min!”

Fine, la atako finigxis, kaj mi ekdormis kaj ne vekigxis gxis tagigxo. Mi songxis, ke mi kuxsas sur la tero, kaj ke mi ekvidas viron; malsuprenirante de granda nigra nuboj flamlume. Kiam li staris surtere, gxi ekstremis same kiel antaux kelke da tagoj; kaj tuta mondo sxajnas plenfajre. Li alproksimigxis kaj diris al mi. “Cxar mi ekvidas, ke en cxuij-cxi malgxojoj vi ne pregxis, vi devis morti.” Tiam mi vekigxis, kaj eltrovis, ke gxi estis songxo. Malforta kaj maltrankvila, mi timis la tutan tagon, ke mia atako reokazos.

Tro malsana por foriri kun mia pafilo, mi sidis sur la marbordo por mediti, kaj miaj pensoj kuris jene: “Kio estas la maro, kio estas cxirkaux mi? Ne povis esti dubo, ke la mano, kiu gxin kreis, ankaux kreis la aeron, la teron, la cxielon. Kaj kiu estas tiu? Estas Dio, kiu faris cxion. Nu, tial, se Dio faris cxion, devis esti Li, kiu regas cxion; kaj se tiel, nenio en la tuta vico da Liaj farajxo povas okazi, pri kiuj Li ne scias. Tial Dio scias kiel malsana kaj malgxoja mi estas, kaj Li volas, ke mi estu tie-cxi. Kial? Dio.

Tiam ia vocxo sxajne diris: “Cxu vi demandis, kial Dio faras tion al vi? Demandu, kial vi ne estis mortpafita de la Mauxroj, kiuj sursxipigxis, kaj prenis la vivon de viaj kunuloj. Demandu, kial vi ne estis disxirita de la sovagxaj bestoj cxe la marbordo. Demandu, kial vi ne mallevigxis en la profundan maron kune kun la ceteraj sxipanoj, anstataux ol bone atingi la insulon.

Tiam profundo dormo venkis min, kaj vekigxante estis sendube la triahoro morgauxtage, laux la sunradioj; ja, eble estis pli malfrua tago cxar mi opinias, ke tiu certe estis la tago, kiun mi ne markis sur mia fosto, cxar, poste, mi eltrovis mankon da unu entrancxo.

Mi nun prenis de mia magazeno la Libron de la Dia Vorto, kiun mi jam alportis el la sxipruino kaj gxisnune mi ne legis ecx unu pagxon. Miaj okuloj falis sur kvar vortojn, sxajnaute enmetite por mia tiama konsolo; tiel bone ili fortigis miajn esperojn, kaj tuxxis la veran fonton de mia timo. Estis la jenaj:

“Mi vi ne forlasos.” Ili logxas en mia koro gxisnune. Mi mallevis la libron por pregxi. Mia krio estis, “Dio mia, min helpu ami kaj lerni Viajn vojojn.” Estis la unua fojo kiam mi sentis ke Dio estas proksima kaj auxdas min, Koncerne mia enua vivo, gxi ne estis pripensinda; cxar nun nova forto eniris en min, kaj sxangxigis miajn cxagrenojn kaj gxojn.

Chapter 6

Parto III

Mi jam estis dekdu monatojn sur la insulo, kaj mi pripensis, ke estas tempo por mi gxin esplori por ke mi trasercxu gxiajn arboretojn, fontojn, kaj riveretojn. Tial mi ekiris kaj returnante alportis kun mi limetojn (malacidajn citronojn) kaj bonegajn vinberojn, grandajn kaj maturajn. Mi pendigis la vinberojn en la sunbrilo, por ke ili sekigxu, kaj post kelke da tagoj, mi alportis ilin domon, por estonta provizo. La valetto, sur kies deklivoj ili kreskis, estas malvarmeta kaj verda, kaj tra gxi kuras klara rivereto, kiu donas al la loko tian grandan cxarmon, ke mi deziris logxi tie.

Sed ne estas elvido sur la maron de tiu-cxi valetto; kontrauxe, miaflanke de la insulo sxipoj ne povus alproksimigxi, kiujn mi ne vidus de mia domo; tamen, la verdaj molaĵ deklivoj sxajnis tiel dolcxaj kaj fresxaj, ke mi tie pasigis multe da mia tempo.

La unua el la tri jaroj, dum kiuj mi kulturis grenon, mi gxin dissemis tro malfrue; la dua jaro, gxi difektigxis pro la senpluveco; sed la tria jaro, la greno bone elkreskis.

Mi eltrovis, ke la leporoj nokte kaj tage logxis inter gxi, kontraux kio estas nenia helpo krom planti densan plektbarilon cxirkaux gxi; kaj tion fari, okupis min pli ol tri semajnojn. Mi mortpafis la leporojn tage, kaj mallumigxe, cxene mi alligis la hundon al la pordego, por boji la tutan nokton.

Tempete, la greno elkreskis, kaj fine maturigxis; sed, same kiel antauxe la leporoj difektis gxin en la trunketoj, nun la birdoj mangxis gxin en la spikoj. Je mia pafilbruo, aroj da ili suprenflugis; kaj mi komprenis, ke nenia greno estus lasota; tial mi decidis algardi nokte kaj tage. Mi kasxigxis apud la plektbarilo kaj

povis vidi, ke la birdoj sidas sur la arboj, kaj observas, poste malsupreniras unu post alia, kiel antauxe.

Nun cxiu grajnero da tritiko sxajnis kvazaux bulketo da pano. Sed por forigi tiujn-cxi birdojn, mia proceduro estis la jena: mi mortpafis tri, kaj pendigis ilin kiel sxtelistojn por timigi cxiujn, kiuj venos pro la greno; kaj de tiam, tiel longe kiel la mortigitoj pendis tie, ne alproksimigxis birdo. Post kiam la greno maturigxis, mi faris falcxilon el glavo el la sxipo, kaj havigis mian rikolton.

Malmulto el ni pripensas la koston je kiu bulko estas farata. Kompreneble ne trovigxis tie-cxi plugilo por turni la teron, nek fosilo por gxin fosi; tial mi faris unu el ligno; sed tiu baldaux eluzitigxis kaj pro manko de rastilo mi uzis brancon de arbo. Alportinte hejmen la grenon, mi devas drasxi, senrubigi kaj konservi gxin. Nun mi bezonas muelilon por mueli gxin, kribrilon por kribri gxin, kaj fermentilon por fermenti gxin, por fari panon el gxi.

Kvankam mi ne havis ilojn, mi faris panon, kaj neniu povas diri, ke mi gxin ne perlaboris per la sxvito de mia frunto. Kiam la pluvo endomadis min, mi havis sportegon instruante mian karulan birdon Polo kiel paroli; sed ho! tiel muta estis cxio cxirkaux mi, ke mia propra vocxo ekstremigis min.

Nun mi bezonas havigi botelegojn, potojn, kaj telerojn; sed mi ne sciis, kiel ilin fari. Fine, mi eliris por sercxu argilon, kaj tion trovis preskaux mejlo de mia domo; ja estis ridinda rigardi la strangajn formojn, kiujn mi faris el gxi. Cxar, kelkaj el miaj botelegoj kaj potoj estis tro malfortikaj por elporti sian propran pezon, kaj ili disfalis eksteren kaj internen, cxiumaniere; kaj aliaj, metitaj en la sunradiojn

por bakigxi, fendigxis pro la varmegego de la radioj. Vi povas diveni, kia estis mia gxoj, kiam mi fine faris poton, kiu eltenis la varmegecon fajran, tiel ke mi povis boli viandon por buljono.

Nun mi devas fari kribrilon por senrubigi la grenon. Mi ne povas uzi kaprajn harojn, cxar mi povas nek plekti nek sxpini, tial dujare mi kontentigis min per maldika peco da sxtofo, alportita de la sxipo. Sed, pisti la grenon sxtone, mi trovis esti la plej malfacila laboro el cxiaj. Por baki la panon, mi bruligis lignon gxis cindroj, kiujn mi tuj metis sur la fajrujon por gxin varmegigi, kaj poste la bulkojn por baki kaj tiamaniere, faris panon.

Nun mi konsideras la sxipboaton kiu kuxas sur la sabla altajxo, kien gxi pusxegxis per la sama ventego, kiu min ankaux jxetis surteron. La boato kuxis havante la kilon cxielen, tiel ke mi devis fosi la sablon for de gxi, kaj gxin turni stangpere. Tion farinte, mi trovis vane, ne havante la forton por gxin surmarigi. Tial cxio, kion mi povas fari, estis konstrui malpli grandan boaton el ia arbo; kaj mi eltrovis unu, kiu gxuste tauxgas por tiun fari, kaj kiu kreskis ne malproksime de la marbordo; sed simile al la sxipboaton, tiun mi ne povis movi.

Kion fari? Mi nun ebenigis kaj glatigis la tutspacon de la boato gxis la maro, por ke la boato glitigxu maren; sed tiu plano ne sukcesis; mi decidis provi alian planon; nome, elfosi fosajxon por konduki la maron al la boato. Tamen, por tion fari, estus necese, ke mi fosu tian grandan profundon, ke la laboro okupus unu viron kelke da jaroj. Kaj tro malfrue mi trovis, ne estas sagxe ellabori projekton antaux ol mi unue pripensis la penadon kaj koston.

“Nu do,” mi pensis, “mi devas forlasi la boaton, kaj tial miajn tutajn esperojn pri lasi tiun-cxi insulon. Sed estas dece, ke mi ankaux pripensu jene: Mi estas sinjoro de la tuta insulo, efektive regxo. Mi havas lignon per kiu mi povas konstrui sxiparon, kaj vinberojn, se ne grenon, por gxin sxargxi, kvankam mia tuta ricxeco estas nur kelke da ormoneroj.” Por ili mi ne havas ian uzon, kaj volonte estus donanta ilin por kvaronbusxelo da pizoj kaj iom da inko; la lastnomitan mi pleje bezonis. Sed estas plej bone pripensi pli multe pri tio, kion mi havas, ol pri tio, kion mi ne havas.

Denove, mi provas konstrui boaton, sed mi nun de-

cidis, ke gxi havu maston; cxar sxipveloj estos tre utilaj. Mi faris ferdekon je la antauxa kaj je la posta parto por deteni la maran sxauxmon, keston por nutrajxo, kaj por mia pafilo apogilon kun kovrilo, por gxin sxirmi kontraux la malsekeco. Pli bone ol cxio mi povis surmarigi tiun-cxi boaton.

Unue, mi krozadis sur rivereto, sed baldaux mi kuragxigxis, kaj veturis cxirkaux mia insulo. Mi kunprenis panon, kukojn, poton da rizo, iom da rumo, duonkapron, du surtutojn, unu por kusxejo, la alia por noktsxirmo. Mi ekveturis je la sesa jaro de mia regado. Orientflanke de la insulo trovigxis granda pinto sxtonega, kiu staris du mejlojn de la terbordo, kaj sablajxo etendis sin duonmejle de la sxtonegoj terborden. Por cxirkauxiri tiun pinton mi devis veturi malproksimen enmaron, kaj tie mi preskaux perdis mian vivon.

Tamen, mi fine revenis hejmon. Survoje tien tute lacigita pro la laboroj boataj, mi kusxigxis en ombron por ripozigi mian korpon, kaj dormadis. Sed jugxu, se eble, kiel mi ektemis, kiam vocxo min vekas de mia dormo, kaj trifoje elparolas mian nomon! Vocxo en tiu-cxi sovagxa loko! Ja vokante min per mia propra nomo! Tiam diris la vocxo, “Kie vi estas? Kie vi estis? Kiel vi venis tien-cxi?” Baldaux mi tute komprenis; cxar, sur la plektbarilo, sidas Polo, parolante vortojn jam lernitajn.

Mi nun sercxis kaprojn, kaj ordigis kaptilojn por ili, kun rizo por allogajxo. Mi ordigis la kaptilojn nokte, kaj eltrovis, ke ili restadis ordigitaj, sed la allogajxo forigxis. Tial mi elpensis novan manieron por kapti ilin, farante puton kaj kovrante gxin per bastonoj kaj herbo por gxin kasxi; tiamaniere mi kaptis maljunan kapron kaj kelke da kapridoj. Sed la maljuna kapro estis multe tro furioza por mi, tial mi gxin liberigis.

Mi alportis la kapridojn hejmen, kaj malsatigis ilin longatempe, gxis fine, ili mangxis el mia mano, kaj tute malsovagxigxis. Mi ilin enfermis en parko, en kiu trovigxis arboj por sxirmi ilin kontraux la suno. Unue, mia parko havis tri mejlojn cxirkauxe; sed mi pripensis, ke en tia granda spaco, la kapridoj tiom sovagxigxos, kvazaux ili vagus tra la tuta valo, kaj malpli da spaco estus pli bone; tial plektbarilon mi faris kaj tiun planti okupis min tri monatojn.

Mangxante, mia hundo sidis kun mi, kaj sur skabeloj unu kato cxiuflanke, dum Polo paroladis al

ni. Nun, unu vorton aux du rilate al la vestajxo, en kiu mi voĵagxis cxirkaux la insulo. Mi multe pensis, kiel mia vestajxo estus ridinda en la stratoj de mia naskurbo. Mi portis kaprofelan alcxapon havante pendantan vizieron por deteni la sunbrilon kaj la pluvon de mia kolo, kaprofelan veston kies rando tuxxis miajn koksojn, kaj kaprofelon sur miaj kruroj, partojn da felo cxirkaux miaj tibioj, sed ne sxuojn. El sama materialo mi havis cxirkaux mia talio largxan zonan, kiun mi povis alligi per du ledrimenoj, kaj de gxi cxe mia dekstra flanko pendis segilo kaj hakilo, kaj maldekstre, saketo de pafajxoj. Mia barbo ne tranxigxis de kiam mi alvenis. Sed suficxe, pri mia sxajno, cxar cxeestis neniu por min vidi.

Mi baldaux estis vidonta strangan vidajxon, kiu estis sxangxonta mian tutan vivon sur la insulo.

Unu tagmezon, promenante sur la marbordo cxe parto al mi nekonata, kion jen vidi sur la sablo krom la impreson de homa piedo! Mi sentis, kvazaux tenate per katalepsio, kaj ne povis movigxi de la loko.

Baldaux mi ekrigardis cxirkaux mi, sed ne estas videbla iu. Kion signifas tio? Mi iris tri-aux-kvarfoje por gxin rigardi. Jen estas — la impreson de piedo homa; piedfingroj, kalkano, kaj cxiuj partoj de la piedo. Kiel povis gxi veni tien?

Mia kapo kvazaux nagxis pro timo; kaj lasante la lokon, mi iris du aux tri pasxojn, rigardis, kaj plu, same. Mi timemigxis je la sxtipo de maljuna arbo, kaj kuris domon, kvazaux por mia vivo. Kiamaniere povis io homforma alveni al tiu-cxi marbordo sen mia scio? Kie estas la sxipo, kiu alkondukis tion? Tiam, malpreciza teruro kaptis mian animon; ke, eble ia homo aux aro da homoj eltrovis min; kaj ke eble intencas mortigi min, aux rabi cxion, kion mi havas.

Kia stranga afero estas la vivo homa! Unu tagon ni amas tion, kion ni malamas la sekvantan tagon. Unu tagon, ni sercxas tion, kion ni evitas la sekvantan tagon. Unu tagon, ni deziras tion, kion ni timas la sekvantan tagon. Tiamaniere ni vivadas. Jen, de kiam mi estis jxetita sur tiun-cxi insulon, la granda kauxzo de malgxajo estis, ke mi tiel estis disigita de la ceteraj de mia raso. Kial do, povis kauxzi al mi malgxajojn la penso, ke eble homo estas apud mi? Ja, kial nura ekvido de impreson de homa piedo min ekstremigas pro timo? Sxajnas plej strange, tamen ne pli strange ol vere.

Unufoje, mi pensis, ke eble la impreson devenas de mia propra piedo, kiam la ventego min unue jxetis sur tiun-cxi bordon. Cxu estas eble, ke mi venis tiun-cxi vojon de la sxipo? Se fakte montrigxis, ke la impreson estas miapiede; mi sentus simile al knabo, kiu rakontas pri fantomo, kaj sentas pli da timo je sia propra rakonto ol tiuj, kiujn li intencas timigi.

Tritage, timo min endomadis, gxis la manko de nutrajxo min forpelis. Fine, mi suficxe kuragxigxis por iri al la marbordo, por ke mi rerigardu la impreson piedan, por eltrovi, cxu gxi estas same kiel mia propra. Mi eltrovis, ke gxi estas multe pli malgranda. Tial estis klare, ke trovigxas homoj sur la insulo. Gxuste tiam, mia bona gardhundo falis senviva cxe miaj piedoj. Li estis maljuna kaj lacigita, kaj tiel mi perdis mian plej bonan gardanton kaj amikon. Unu tagon, irante de la monteto al la marbordo, trovigxas vidajxo kornauxza, loko kovrita per ostoj homaj. Estas tie rondspaco elfosita el la tero, kie estis farita fajro, kaj tien-cxi estas venintaj kelke da homoj por festeni. Vidinte tiun-cxi vidajxon, mi ne sciis, kiel agi; mi endomadis kaj apenaux eliris escepte por melki mian kaprinaron.

Estis nun pli grave al mi senti sendangxere, ol esti bone nutrita; kaj mi ne kuragxis enbati najlon, aux haki sxtipon lignan, timante ke tia sono estu auxdata, multe malpli pafi pafon. Pri mia pano kaj viando, mi ilin bakis nokte, kiam neniu povas vidi la fumon. Sed mi baldaux trovis manieron bruligi lignon sub torfkovrilo, kio gxin lignokarbigis; kaj tio mi povis uzi tage, cxar gxi ne faris fumon.

En la arbaro, kien mi iris por havigi la bastonojn por mia fajro, mi eltrovis kaverton tiel largxan, ke mi povis stari en gxi; sed mi pli rapidigxis eliri ol eniri; cxar du grandaj okuloj, tiel lumaj kiel steloj, forbrilis kun sovagxa brilego. Mi prenis torcxon kaj eniris por eltrovi, kies estas la okuloj, kaj trovis ke ne estas ia kauxzo por timo; cxar la okuloj apartenas al maljuna griza kapro, kiu iris tien por morti. Mi gxin ekpusxis, kaj provis elirigi gxin, sed gxi ne povis levigxi de la tero, kie gxi kuxsas; tial mi gxin lasis tie por morti, cxar mi ne povis savi gxian vivon.

Mi eltrovis, ke la largxeco de la kaverno estas 3.6 metroj, sed parto de gxi, cxe la plej posta parto estas tiel malalta, ke mi devis rampi sur miaj manoj kaj piedoj por eniri. Kiom gxia longeco estas mi ne povas

diri, cxar mia lumo estingigxis, kaj mi devis cxesigi mian sercxadon. Morgauxtage, mi iris al la kaverno kun lumegoj kaprograsaj; kaj atinginte la finigxon, mi eltrovis, ke la tegmento altigxas 12 metrojn aux plu.

Kiam miaj lumoj lumigxis la murojn kaj la tegmenton de la kaverno, trovigxis vidajxo, kies cxarmojn, lingvo tute ne povas esprimi; cxar la muroj ekbrilis kvazaux steloj. Kio kauxzis ke la sxtonegoj ekbrilu, mi ne povis diri: tie eble estas gxemaj, brilsxtonoj, aux oro. Sed, kio ajn, la kaverno estis ricxa mino por mi; cxar, kiam ajn, mi sentis malgaja kaj malgxoja, la brilvidajxo lumigis la okulojn de mia animo, kaj gxin plenigis per gxajo.

Cxiuj-cxi jaroj pasigxis sen ia nova vidajxo por ravigi miajn okulojn, gxis tiu vidajxo subite ekvidigxis antaux mi. Mi sentis kvazaux mi volas pasigi tie-cxi la restajxon de mia vivo kaj vivfine, kusxigi en tiu-cxi kaverno por morti, same kiel la grandagxa kapro.

Irante hejmon, mi ekvidis iom da fumo, devenante el fajro ne pli ol du mejlojn malproksime. De nun, mi perdis mian kvietecon. Tage kaj nokte timo min cxagrenis, ke la homoj, farintaj tiun fajron, mi eltrovos. Mi hejmiris, supreniris la sxtupetaron; sed unue, mi kauxzis, ke cxio cxirkaux mi vidigxu sovagxa. Mi sxargxis mian pafilon, kaj pripensis, ke estus plej bone por mi resti dome kaj kasxi.

Sed, tion mi ne povis toleri longe. Mi ne havis spionon por elsendi, kaj cxio, kion mi povis fari, estis supreniri la monteton kaj observi. Fine, tra mia vidilo mi povis vidi grupon da sovagxuloj dancante cxirkaux fajro. Tiel baldaux kiel ili foriris, mi prenis du pafilojn, pendigis glavon miaflanke kaj rapide ekiris al la supro monteta por rehavi klaran vidon.

Tiufoje, mi decidis iri al la homoj, sed mi ne intencas mortigi ilin, cxar mi sentis, ke estus malprave tion fari. Kun tia sxargxo da armiloj mi postulis du horojn por atingi la lokon. Alveninte, trovigxas neniu; sed mi vidis la homoj enmare en kvar boatoj.

Marborde, trovigxis la farajxo de tiuj-cxi viroj. La signoj de ilia festeno kornauxzigis min, kaj mi fermis miajn okulojn. Kiam ajn mi iris tiufanke de la insulo pro nutrajxo, mi ne kuragxis pafi, timante ke restu kelkaj el la homoj, kiuj povu gxin auxdi, kaj tiamaniere min eltrovu. Tiustato dauxris unu jaron

kaj tri monatojn, kaj intertempe mi vidis neniun.

Chapter 7

Parto IV

Je la dekdua de Majo, granda ventego blovis tutatage kaj tutanokte. Cxar estis mallume, mi sidis en mia domo, kaj ventegmeze mi auxdis pafilpafon. Mi opiniis, ke gxi certe estas de sxipo jxetita surteron per ventego. Tial mi bruligis lignon sur la supro monteta, por ke, tiuj en la sxipo, se sxipo gxi estas, sciigxu, ke iu estas tie-cxi por helpi ilin. Mi poste auxdis du pafojn plu. Post kiam lumigxis, mi iris sudflankon de la insulo, kaj tie kuxas ruino de sxipo, tiunokte jxetita sur la sxtonegojn. Gxi kusxis tro malproksime por mi vidi, cxu restas homoj sur gxi.

Vortoj ne povas diri, kiom mi sopiris, ke mi alportu almenaŭ unu el la sxipanaro surtere! Tiel forta estis mia deziro savi la vivon de tiuj sur la sxipo, ke mi volonte estus doninta mian propran vivon por tion fari. Trovigxas en la koro kelkaj inklinoj, kiuj ekscititaj per espero tiel forte pusxas la animon, ke perdi ian okazon por atingi la esperatan celon, sxajnas tiun frenezigi; kaj tiel okazis cxe mi.

Nun, mi pensis, estas la okazo por uzi mian boaton; tiel mi gxin ekordigis. Mi kunprenis iom da rumo (de kiu mi ankoraŭ havis multe), sekigitaj vinberoj, sakon da rizo, iom da lakto kaj fromagxo, kaj poste ekveturis enmare. Mi pense ektimis pri la dangxero, en kiu mi min antaŭe trovis sur la samaj sxtonegoj; sed ne tute korperdis, kvankam mi sciis, ke, cxar mia boato estas malgranda, cxio estus perdata, se ventego ekblovus. Baldaŭ mi trovis, ke estas necese por mi returni surteron gxis la fluo turnigxos kaj la forfluo komencos.

Mi decidis eliri la sekvantan tagon kun la forfluo, tial tiunokte mi dormis en mia boato. Tagigxe, mi ekveturis enmaron kaj netute duhore, mi atingis la

sxipruinon. Jen, kia vidajxo! La sxipo estis jxetita sur la sxtonegojn. La posta parto estis rompita per la ondoforto, la mastoj fornagxigitaj, sxnuregoj kaj cxenoj disjxetitaj ferdeke, kaj cxio envolvita en malgajo. Kiam mi atingis la sxipruinon, hundo alnagxis al mi, blekante kaj ploretante. Mi prenis la hundon en la boaton; kiam mi donis al gxi iom da pano, gxi mangxis la panon kvazaŭ lupu, kaj pri trinkado gxi eble krevus, se mi estus permesinta, ke gxi plenigxu.

Mi iris al la cxambro de la kuiristo, kie mi trovis du virojn malvivajn. La lango estas muta, la orelo surda, la okulo fermata, kaj la lipo rigida; la malgxoja rakonto estis dirata, cxar cxiu tenis sian brakon cxirkaŭ la kolo de la amiko, kaj tiamaniere ili atendis la morton. Kiom sxangxigxis la sceno, tiam, tute sovagxa pro la batoj ondaj kaj la mugxado venta! Nun, cxio estis trankvila — la morto elfaris sian celon, kaj cxuij ricevis gxian baton, escepte la hundo, kiu estis la sola kreitajxo, kiu postvivis.

Mi divenis, ke la sxipo venis de Hispanujo, kaj mi trovis sur gxi multe da oro. Mi metis kelke da kestoj surboaton, sed ne atendis por eltrovi, kion ili enhavas, kaj kun ili kaj tri bareloj da rumo, mi revenis.

Hejme, mi trovis cxion same tiel, kiel mi gxin lasis — miaj kaproj, la katoj, kaj la birdo. La vidajxo en la cxambro de la kuiristo restadis tage kaj nokte en mia animo, kaj por reforti min, mi trinkis iom da rumo. Tiam mi ekhejportis mian sxargxon de la marbordo, kie mi antaŭe gxin lasis. En la kestoj trovigxis du grandaj sakoj da oro, kaj kelke da fandaĵoj oraj; apud ili trovigxis tri boteletoj kaj tri sakoj da pafajxo, kiuj estas granda akiro.

De nun gxis dujare, cxio prosperis al mi; sed ne

estis dauxronta. Starante unu tagon sur monteto, mi ekvidis ses boatojn, marborde. Kion eble signifas tio? Kie estas la viroj, kiuj ilin alkondukis? Kaj pro kiu kauxzo ili alvenis? Mi ekvidis per mia vidilo, ke almenaŭ tridek troviĝas orientflanke de la insulo. Ili havis viandon sur la fajro, cxirkaŭ kiu, mi vidis, ili dancadis. Poste ili prenis viron el unu el la boatoj. Liaj manoj kaj piedoj estis ligitaj, sed kiam ili malligis liajn ligilojn, li kuris lauxeble rekte al mia domo.

Por diri la veron, ekvidante, ke cxuiuj ceteraj kuris por lin kapti, miaj haroj starigxis pro timo. En la rivereton li nagxis simile al fisxo, kaj lia saltego alportis lin tra la rivereto iombate. Cxiuj nun cxe-sigis la cxasadon escepte du, kaj tiuj-cxi nagxis tra la rivereto sed neniel tiel rapide. Nun, mi pensis, estas por mi la okazo helpi la malfelicxulon, kaj mia koro min diris, ke estos bone tion fari. Mi prenis miajn du pafilojn, malsupreniris la sxtupetaron kaj suprenkuregis la monteton, malsupren tra vojetoj por renkonti ilin.

Mi signodonis al la malfelicxa sklavo, ke li venu al mi, kaj samtempe mi suprenkuris por renkonti la du virojn cxasante lin. Mi kuris al la unua, terenbatis lin pafiltenile. Mi vidis, ke la alia celis pafarke al mi; tial, por savi mian vivon, mi lin mortpafis.

La fumo kaj pafilbruo, tiom terurigis la sklavon, ke li tuj venkigxis kvazaŭ pro songxado. Mi kriegis, ke li venu al mi, kaj mi, penis montri al li, ke mi estas amiko, mi ankaŭ faris cxieblajn signojn, por allogi lin al mi. Fine, li venis, genuigxis por kisi la teron, kaj poste ekprenis mian piedon, metante gxin sur sian kapon, tio signifante ke li estas mia sklavo, kaj mi ordonis al li, ke li starigxu, kaj mi agis bone al li.

Sed restis pli multe da heroajxo, cxar la viro, ricevinte la pafilbaton, ne estis malviva. Mi signodonis al mia sklavo (kiel mi nun lin nomos), ke li lin gardu. Cxe tio li parolis al mi, kaj, kvankam mi ne povis kompreni tion, kion li diras, tamen, mi sentis gxojfrapon, cxar estis la unua sono de homa voĉo, kiun mi auxdas cxiomjare de kiam mi alvenis sur la insulon.

La viro, kiun mi pafilbatis, sidigxis, kaj mia sklavo timante lin, signodonis al mi por havigi mian glavon, pendante en zono miaflanke. Kun gxi li alkuris al la viro, kaj unubate detranxis lian kapon. Tion farinte,

li ridante reportis la glavon, kaj demetis gxin antaux mi. Mi ne sxatis la gxojon pri kiu li gxin faris, kaj mi ne konsideris mian vivon tute sendangxere kun tia homo.

Li, siaparte, suprenlevis siajn grandajn brunajn manojn timege, mirante kiel mi mortigis la malamikon starante tiel malproksime de li. Pri la glavo, li kaj la ceteraj el lia gento uzas lignoglavojn; kaj sekve, li sciis bone kiamaniere manregi la mian. Li faris signojn al mi, ke mi lin permesu aliri kaj rigardi la viron mortpafitan, kaj li multe turnis lin de flanko al flanko, kaj ekvidante la vundon en la busto, farita per la kuglo, ree staras senmove, spritlime. Mi faris signojn al li, ke li revenu, cxar antauxsento al mi diris, ke eble venos la ceteraj por sercxadi.

Mi ne deziris kunpreni mian sklavon al mia domo aux mia kaverno; tial mi disjxetis iom da rizpajlo por la dormejo, kaj mi donis iom da pano kaj aron da vinberoj sekigitaj por la mangxajxo. Li estis belviro, alta kaj juna, kun regulaj fortaj membroj. Lia hararo estis densa kvazaŭ lano, kaj nigra. Lia kapo estis granda kaj alta, kaj li havis brilajn nigrajn okulojn. Lia hauxto estis nigrebruna, la vizagxo ronda, kaj la nazo malgranda sed ne plata; li havis belforman busxon kun lipoj maldikaj, per kiuj li povis fari dolcxan rideton; kaj liaj dentoj estis blankaj kvazaŭ negxo.

Iam melkante mian kaprinaron en la apuda kampo, li min vidante, kuris al mi, kaj terenkusigxis por montri al mi sian dankon. Tiam li almetis sian kapon altere kaj almetis mian piedon sur gxin, kiel antauxe. Li penis sciigi al mi per cxieblaj manieroj, ke li servos al mi la tutan vivon; kaj mi signodonis, ke mi lin sxatas.

Mi nun devas elpensi nomon por li. Mi elektis la nomon de la sesa tago de la semajno (Vendredo) cxar li venis al mi tiutage. Mi zorge ne lasis lin el mia vido tiunokte, kaj tuj kiam la suno levigxis mi signodonis al li ke li venu al mi por ke mi donu al li iom da vestajxo, cxar li neniom portis. Poste, ni supreniris la monteton por observi la virojn, sed cxar ni ne povis ilin vidi, estis evidente, ke ili jam forlasis la insulon.

Mia sklavo poste min diris, ke okazis batalego kontraŭ la apude logxanta gento, kaj al la partio kiu kaptas virojn, la kaptitoj proprajxigxas. La malamikoj de mia sklavo akiris kvar virojn; li, unu el

tiuj.

Mi nun faris cxapon leporfelan por mia sklavo, kaj donis al li kaprofelon por porti cxirkaux la talio. Li treege fierigxis eltrovante lian vestajxon kiel la mia.

Nokte mi gardis miajn pafilojn, mian glavon, kaj la pafarkon miaflanke; sed tio ne estis necesa, cxar mia sklavo vere estis plej fidela al mi. Li faris cxion, kion mi ordonis al li, tutkore; kaj mi sciis, ke li oferus sian vivon por savi la mian. Kion povas fari viro pli ol tio? Ho, la gxoj, cxar mi lin havis cxe tiu-cxi dezerta insulo por min kuragxigi.

Lauxeble mi instruis lin, infane li estis, por ke li faru kaj sentu tion, kio estas prava. Mi lin trovis kapbla kaj sportema; kaj li penegadis lerni cxion, kion mi diris al li. Nia vivo pasis trankvile, ebenavoje; kaj se ne estus nauxzaj festenoj faritaj cxe la marbordo mi ne dezirus forlasi la insulon.

Cxar Vendredo ne ankoraux perdis la guston por tiaj festenoj, mi pensis, ke estos la plej bona por li, se li gustumos la viandon de bestoj; tial unu tagon mi lin kunprenis al la arbaro sportige. Mi ekvidis kaprinon en la ombrajxo kun siaj du idoj. Mi brake prenis Vendredon, kaj signodonis al li, ke li ne movigxu, kaj tiam mi mortpafis unu idon; sed la pafilbruo tremigis la malfelicxulon. Li gxistiam ne ekvidis la idon nek sciis ke gxi nun estas malviva. Li fortiris sian veston de la brusto por senti cxu tie estas vundo, tiam li genuis antaux mi kaj ekprenis miajn genuojn kvazaux pregxante, ke mi ne mortigu lin.

Por montri al Vendredo, ke lia vivo estas sendangxere, mi mankondukis lin kaj ordonis al li, ke li alportu la idon. Tre baldaux mi ekvidis akcipitron sur arbo, kaj mi diris, rigardu la pafilon, akcipitron, kaj la teron; tiam mi mortpafis la birdon. Sed mia sklavo tiufoje timsignigxis pli ol antauxe, tremante de kapo al piedoj. Li sendube pensis, ke ia mortigisto logxas en la pafilo, kaj mi certe opinias, ke li estus genufleksanta antaux gxi tiel same kiel antaux mi; kaj kelkatempe li ecx ne volis tusxi la pafilon, kvankam li parolis al gxi, se li pensis, ke mi ne exeestas. Unufoje li diris al mi, ke li gxin petigis ke gxi lin ne mortigu.

Mi hejportis la birdon, kaj faris buljonon el gxi. Vendredo tre miris, kiam li vidis, ke mi mangxas salon kun gxi, kaj li tordis la vizagxon; sed mi, miaparte, prenis iom da buljono sen salo, kaj lauxe tordis

la vizagxon. Morgauxtage, mi donis al li pecon da kaprajxo, kiun mi antauxe pendigis per sxnuro antaux la fajro por gxin rosti. Mia maniero estis, starigi du stangojn, unu cxiuflanke de la fajro, kun bastono trans iliaj suproj por subteni la sxnuron. Gustumante la viandon, li sciigis al mi lauxeble, kiel bona li gxin konsideras.

Morgauxtage mi sendis lin por elbati kaj kribri iom da greno. Mi vidigis lin, kiel mi faras panon, kaj li baldaux faris la tutan laboron. Mi vere amis lian fidelan varman koron, kaj li baldaux lernis paroli al mi. Unu tagon mi diris, “Cxu viagentaj viroj venkas en batalo?” Li respondis ridete, venkas. “Nu,” mi diris, “Kial ili permesis siajn malamikojn kapti vin?”

“Kuri unu, du, tri, kaj fari en boato tiam.” (Vendredo ne ankoraux povis paroli bone).

“Nu, kion ili faras kun la kaptitoj?”

“Tute mangxi ili.”

Tio ne estas bona novajxo por mi, sed mi dauxrigis, kaj demandis, “Kien ili prenas ilin?”

“Iri loko kie proksa.”

“Cxu ili venis tien-cxi?”

“Jes, jes, veni tie-cxi aux aliloke.”

“Cxu vi dufoje estis tie-cxi kun ili?”

“Jes, veni tie-cxi.”

Li signifas la nordokcidentan flankon de la insulo; tial morgauxtage mi lin kondukis al tiu-cxi loko. Li rekonis la lokon, kaj diris al mi, ke li unufoje estis tie, kune kun dekdu viroj. Por sciigi min, li metis vice dekdu sxtonojn, ilin por mi kalkuli.

“Cxu iafoje boatoj ne estas perditaj cxe via marbordo?” Li respondis ke ne estas dangxero, kaj la boatoj ne estas perditaj. Li diris al mi, ke tre malproksime al la luno — tio estas, kie la luno jxus levigxis — logxas gento da blankuloj kiuj similas min mem, kun barboj. Mi ne dubis, ke ili certe venis de Hispanujo por prilabori la orminejojn. Mi demandis: “Cxu mi povos foriri de tiu-cxi insulo, kaj kunigxi kun tiuj-cxi viroj?”

“Jes, jes, vi iri en du boatoj.”

Estas malfacile kompreni kiamaniere unu viro povas veturi en du boatoj, sed li parolis pri boato duoble granda ol la mia.

Unu tagon, mi diris al mia sklavo, “Cxu vi scias, kiu vin kreis?”

Sed li tute ne povis kompreni la signifon de tiuj-cxi vortoj. Tial mi diris, “Cxu vi scias, kiu kreis la maron, la teron sur kiu ni pasxas, la montetojn kaj arbarojn?” Li respondis, ke estas Biko, kies domo trovigxas tre malproksime, kaj Biko estas tiel maljuna, ke la maro kaj la tero ne estas tiel grandagxa kiel li.

“Se tiu-cxi maljunulo faris cxion, kial cxio ne falas sur la genuojn antaux li?”

Mia sklavo alprenis gravan mienon kaj diris, “Cxio diri ‘O’ al li.”

“Kien la viroj vialandaj iras, kiam ili mortas?”

“Iri Bikon.”

Tiam mi levis mian manon cxielen, kaj diris, “Dio logxas tie. Li kreis la mondon, kaj cxion en gxi. La luno kaj la steloj estas kreitaĵoj de Lia mano. Dio alsendas la venton kaj pluvon sur la teron, kaj la riveretojn, kiuj fluadas. Li kasxas la vizagxon de la cxielo per nuboj, Li kreskigas la herbon sur la kamparo, kaj kreskajxojn por la uzo de la homaro. La amo de Dio estas senfina. Kiam ni pregxas, Li alproksimigxas al ni, kaj auxdas nin.”

Mi sklavo vere gxojis, kiam li auxdas min paroli pri tiaj aferoj. Longatempe, li senmove sidis, tiam sopiris, kaj diris al mi, ke li ne diros plu ‘O’ al Biko, cxar Biko logxas nur spaceton de tie-cxi. Li ne povas auxdi la homojn gxis ili supreniris la monteton al li.

“Cxu vi supreniris la monteton por paroli al li?”

“Ne, ne, Obesoj iri Bikon, ne junaj.”

“Kion la Obesoj diris al li?”

“Diri ‘O’”

Post kiam mi konvinkis mian sklavon, ke Biko ne estas la vera Dio, li tiele sentis pri mi, ke mi timis anstatauxigxi por Biko. Lauxeble, mi penegis, ke li kredu pri Kristo; mi gxin klarigis, gxis fine — dankon al Sinjoro — mi sukcesis, kaj li ekamis Dion tutkore.

Por placxi mian sklavon, mi iomvorte rakontis al li mian tutvivadon. Mi diris al li, kie mi naskigxis, kaj kie mi pasigis mian infanecon. Li gxojis pro la rakontoj pri mia naskolando; la komerco portata per gxiaj sxipoj cxiuparte de la konita mondo. Mi donis al li tranxilon, kio kauxzis, ke li dancis gxoje.

Unu tagon starante sur la supro monteta orientflanke de la insulo, mi ekvidis lin, fervore rigardante kontinenten longtempe, kaj poste, vokante al mi, saltante kaj kantante.

“Kion vi ekvidas?” mi demandis.

“Ha, gxojoj!” li respondis kun gxujo fervora en la okuloj. “Ha, gxujo, tie mia lando!”

Kial li strexis la okulojn por rigardegi tiun-cxi landon, kvazaux li deziregus esti tie? Mi ektremis tiel, ke mi pli malpli sentis sendangxera kun li. Mi pensis, reveninte al sia hejmo, ke li ne plu pripensus pri tio, kion mi lin lernigis kaj kion mi faris por li. Kaj sciiginte sian genton pri miaj vivmanieroj, li sendube revenos, eble kun dudekoj, kaj min mortigos poste dancante cxirkaux mi simile al ili veninte la lastan tempon sur la insulo, dancis cxirkaux la viroj.

Sed tia timo estis vana, kvankam gxi logxis en mia animo longatempe, kaj mi ne agis tiel bone al li kiel antauxe. De nun, tagon post tago, mi penis eltrovi, cxu estas kauxzo por mia timo aux ne. Mi diris, “Cxu vi deziras, ke vi estu ree en via naskolando?”

“Jes, mi esti multe gxoja tie.”

“Kion vi tie farus? Cxu vi resovagxigxus?”

“Ne, ne, mi diri bonagi, mangxi pano, lakto, ne plu mangxi homo.”

“Kial, ili vin mortigos?”

“Ne, ne mortigos, lerni ami.”

Tiam li diris al mi, ke kelke da blankaj homoj veninte al ilia bordo, ilin instruis pri multaj aferoj.

“Cxu vi do volas reveturi kun mi al via lando?”

Li respondis, ke li ne povas nagxi tiel malproksimen, tial mi diris al li, ke li min helpu konstrui boaton por veturi en gxi. Je tio li respondis, “Se vi iri, mi iri.”

“Se mi iros? Ili min mangxos.”

“Ne, mi kauxzi ili ami vi multe.”

Tiam li diris al mi lauxeble, kiel afable ili agis al kelke da blankuloj. Mi nun montris al li la grandan boaton por sciigi kion li pensas pri gxi, sed li jugxis, ke gxi estas tro malgranda. Poste ni iris por rigardi la boaton de la malnova sxipo, kiu tute ne estis en bonstato, kusxinte tri jarojn en la sunbrilo. La malfelicxulo ne dubis, ke gxi tauxgos. Sed kiamaniere ni povis tion eltrovi? Mi diris al li, ke ni devos konstrui boaton tiel grandan kiel tiun, kaj ke li reiros hejmon en gxi. Li ne parolis unu vorton, sed gravigxis kaj malgxojigxis.

“Pro kio vi cxagrenas?” mi diris

“Vi kolera je mi, kial?”

“Kion vi diras? Mi ne estas malkontenta je vi.”

“Ne malkontenta? ne malkontenta je mi? Kial forsendi sklavo?”

“Cxu vi ne diris al mi, ke vi sxatus iri hejmon?”

“Jes, jes, vi kaj mi tie; vi ne iri, mi ne iri.”

“Kaj kion mi povos fari tie?”

“Vi fari multe bone! Vi diri sovagxuloj esti bone, koni Dio, preghi al Dio, vivi bone.”

Ni baldaux ekkonstruis boaton suficxe grandan por ni ambaux. Unue ni elsercxis kelke da altaj arboj, kiuj kreskis apud la marbordo, por ke ni povu surnagxigi mian boaton farotan. Mia sklavo planis elbruli la lignon por gxin bonformigi, sed planante gxin elhaki, mi ordonis, ke li laboru per miaj iloj, kaj post du monatoj konstruigxis fortika boato sed postulis longtempe por sxovi gxin marbordon.

Vendredo estis sola administranto de gxi, kaj kvankam la boato estis granda, li gxin movis facile, kaj diris, ke li pensas, ke gxi bone veturos spite ventblovo. Li ne sciis, ke mi intencas konstrui maston kaj velon. Mi dehakis junan abion por la masto, kaj tiam mi prilaboris la velon. Mi tute ne povis fari alie krom ridi, kiam mi vidis, kiel la sklavo staras kaj rigardegas, observante min velveturigi la boaton. Sed tre baldaux li eksaltis, ekridis kaj manfrapis, vidante min turni la velon jen unuflanken, jen aliaflanken.

Nun, irigi la boaton supren la rivereto, kie ni tuj elfosas sxipejon, kaj kiam estis forfluo ni faris marsx-topilon. Alveninte la jartempo por ekveturi, ni alportis miajn provizojn por ilin meti surboaton.

Unu tagon mi sendis Vendredon al la marbordo por havigi ian herbon kreskantan tie. Mi baldaux auxdis, ke li vokas al mi: “Ho, malgxoj! Ho, malbone! Ho, malbone! Ho, boatoj tie, unu, du, tri!” “Restu kuragxanime,” mi diregis por lin kuragxigi. La malfelicxulo ekremis fortege, pensante ke la viroj, kiuj lin alportis cxi-tien, nun revenis, por lin mortigi.

“Cxu vi povas batali?” mi demandis.

“Mi pafi, sed tie tri boatoj, unu, du, tri!”

“Ne timu! Tiuj, kiujn ni ne mortigos, certe ekremos pro la pafilbruo. Nu, cxu vi volas min helpi, kaj fari gxuste tion, kion al vi estos ordonita?”

“Mi morti, kiam vi diri morti.”

Mi donis al li trinkon da rumo; kaj tion trinkinte li ekprenis hakilon kaj du pafilojn, kun sxargxo da kugletajxoj. Mi ankaux ekprenis du pafilojn, kaj sxargxis ilin per grandaj kugletajxoj, kaj pendigis la

grandan glavon miaflanke. De la supro monteta mi ekvidis tra mia vidilo, ke cxiu boato alportas ok virojn kaj unu sklavon. Ili surterigxis apud la rivereto, kie arbetaro kreskis gxis la maro. Ili kunhavis tri sklavojn firme ligitajn, kaj vi, legante tion-cxi, povas diveni pro kiu kauxzo ili alportigxis cxi-tien. Mi sentis, ke mi devas provi, savi ilin de tia terura sorto, kaj ke, por tion efektivigi, estos necese, ke ni mortigu kelkajn el iliaj malamikoj. Tial ni ekiris niavoje. Mi fortege ordonis Vendredon, ke li iradu apud mi kaj ne pafu antaux ol komandita.

Ni iradis tutan mejlon for de nia vojo, por ke ni atingu la arbetajxon, por kasxigi tie. Sed survoje, revenis al mi miaj konsciaj duboj, kaj mi pensis, Cxu mi agus prove, se mi trempus miajn manojn en la sangon homan? Kial mi estas mortigonta tiujn, kiuj ne malbonfaris al mi, kaj kiuj min ne intencas vundi? Ne, kiuj ecx nescias, ke ili estas malpravaj, arangxante tiajn festenojn. Cxu farajxoj iliaj ne estas signo, ke Dio lasis ilin (kaj ankaux la genton) al iliaj propraj malkleraj koroj? Dio ne elektis min, ke mi estu jugxanto. Li, kiu diris, “Ne mortigu,” gxin diris al mi, same kiel al la ceteraj en la mondo.

Maso da tiaj pensoj altrudis sin cxe mia animo, kvazaux min avertante, ke mi haltu gxis plimulto estos kio postulos mian intermeton, ol tio, kion mi nun scias. Mi haltadis en la arbetajxo por observi la virojn festene, kaj poste sxteliris antauxen, Vendredo post mi. Tiamaniere ni iradis gxis ni venis al la arbetajxlimo. Tiam mi diris al Vendredo, “Suprenrampu gxispinte tiun arbon, kaj sciigu min, cxu vi povas vidi la virojn.”

Li iris pensrapide, kaj reveninte diris ke ili estas cxirkaux la fajro, kaj la ligita viro sur la sablo estas la sekvantulo, kiun ili mortigos. Sed kiam li diris al mi, ke la viro estas blankulo miarasa, mia sango ekbolis miavejne. Du el la bando iris por senligi la blankan viron, tial, nun estas por mi pafi.

Je la pafilbruo mi vidis ke la viroj eksaltas de la tero, kie ili sidis. Estis sendube la unua pafilpafado, kiun ili iam auxdis. Ili tute ne sciis kien rigardi. Mi nun demetis mian pafilon, kaj ekprenis etan pafilon; Vendredo lauxfaris, kaj mi ordonis, ke li pafu. Kriegante, la viroj kuris tien kaj reen.

Mi nun kuregis el la arbetajxo por ke ili min vidu, mia sklavo sekvante, kompreneble. Ni lauxte

ekkriegis, kaj lauxeble kuris al la blanka viro. Jen li kusxis sur la varmega sablo. Mi trarancxis la brancx-etajxon aux kanon, per kiu li estis ligita, sed li estis tro malforta por starigxi aux paroli, tial mi donis al li iom da rumo. Li sciigis al ni per lauxebblaj signoj, kiom li sxuldas al mi pro cxio, kion mi faris.

Mi diris, “Pri tio ni poste parolos, sed nun estas necese, ke ni savu nian vivon.” Libere por iri, kien li elektus, Vendredo kuris tien kaj reen, kaj fortimigis la virojn. Ili kuregis al siaj boatoj, kaj baldaux trovigxis sur la maro; tiamaniere ni fine liberigxis de niaj malamikoj.

La viro trovita sursable, diris al ni, ke sia nomo estas Karlo, kaj li venas de Hispanujo. Sed ankaux estas alia bezonanta nian zorgadon viro; cxar la nigrujoj lasis boateton sur la sablajxo, kaj en gxi mi ekvidis malfelicxulon duonmortigitan. Li ecx ne povis suprenrigardi, tiel firme li estis ligita kole kaj piede. Kiam mi trancxis la ligilojn li profunde ekgxemis, cxar li pensas, ke tio signifas mortkondukon.

Kiam Vendredo alvenis, mi ordonis, ke li parolu al la maljunulo patrolingve, kaj diru al li, ke li estas libera. Tiu-cxi bonnovajxo lin plifortigis, kaj li sin levis sidigxe en la boato. Sed kiam Vendredo ekauzdis lin paroli kaj rigardis lian vizagxon, venis larmoj en miajn okulojn, cxar mi vidis, ke li kisas kaj cxirkauxprenas la malfelicxan maljunulon, kaj gxoje saltas cxirkaux li; tiam levinte la manojn, frapante sian vizagxon kaj la kapon, li ploras kaj poste, denove ridas, kantas, saltas. Longatempe, li ne povis paroli al mi, por sciigi min pri la signifo tuta. Sed fine li diris al mi, ke li estas la filo de tiu-cxi malfelicxa maljunulo, kies nomo estas Jafo.

Estus malfacila tasko por mi paroli pri cxiuj strangaj signoj, kiujn Vendredo faris por montri sian gxojon. Kvin-aux-sesfoje li eniris kaj eliris la boaton; sidigis sin apud maljuna Jafo, kaj surtenis lian kapon siabruste por gxin varmigi; tiam li ekfrotadis liajn brakojn kaj piedojn, kiuj nun estas malvarmaj kaj rigidaĵoj pro la ligiloj. Mi ordonis Vendredon, ke li donu al li iom da rumo kaj pano; sed li respondis, “Nenio havi! Mi malbona hundo, mangxi cxio, mem!” Tuj li kuris domon, ne atentante miajn vokadojn sed kuris cervrapide.

Hore, li revenis kun krucxo enmane. La bonulo iris tutspace por ke Jafo havu fresxan trinkon el mia

puto; kaj li alportis du kukojn; unu, mi ordonis, ke li donu al Karlo, kiu kusxis en la arbombrajxo, rigida kaj tro malforta por paroli ecx unu vorton.

Mi ordonis, ke mia sklavo rume frotadu liajn piedojn, tion farante, mi ekvidis ke Vendredo de tempo al tempo turnis la kapon por ke li rigardu la maljunulon. Surdorse ni hejimportis Karlon kaj Jafon de la boato, cxar ili tute ne povis piediri. La pordo miadoma trovigxis supre kaj cxar la malfelicxaj mal-sanuloj ne povis surrampi la sxtupetaron, ni faris por ili tendon el malnovaj veloj.

Chapter 8

Parto V

Mi nun estis regxo super tri viroj, kiel ankaux mastro de la insulo, ja! mi fiere povis diri, “Ili sxuldas al sia regxo sian vivon, kaj gxin oferus por mi, se mi ilin ordonus tion fari.” Sed mi ne antauxvidis, ke mia regado tiel baldaux finigxos. Nun ni devas doni iom da nutrajxo al Karlo kaj Jafo, tial ni bucxis kaj rostis kapridon, kaj cxirkaux gxi ni kvar poste sidigxis, kaj mi lauxeble felicigxis ilin.

Post kelke da tagoj Karlo tute fortigxis, kaj mi ordonis lin, ke li fosu iom da tero por semejo, cxar estis certe, ke por nutrixi du busxojn plu, ni nun bezonos plimulte da greno. Tial ni disemis en la semejon la tutan provizon da greno, kiun ni havas, kaj kelkatempe ni kvar havas da laborado tiom, kiom ni povas fari. Kreskigxinte la greno maturigxis, kaj ni eltrovis, ke ni havas suficxon.

Mi projektis, ke Karlo kaj Jafo reveturu al la kontinento por allogi kelkajn el la blankaj homoj, jxetitaj sur tiean bordon, por ke ili logxigxu kaj vivu inter ni; tial ili pretigis la boaton, kaj kunprenis du pafilojn, kaj nutrajxon gxisdektage. Mi ordonis, ke ili revenu post semajno, kaj alproksimigxante, elpendigu signon por ke ni sciigxu, kiuj alvenas.

Unu tagon Vendredo gxojege alkuris al mi kaj diris, “Ili veni returne! Ili veni returne!” Mejlon de la bordo vidigxis velboato veturanta alteren, sed mi sciis, ke tiu gxi ne povas esti, cxar la boato estas aliflanke de la insulo. Mi ankaux vidis tra mia vidilo sxipon malproksimen enmare. Trovigxis dekdu viroj boate; tri cxenligitaj, kaj kvar havas pafarmilojn.

Baldaux mi vidis, ke unu el la viroj levis sian glavon antaux la cxenligitaj viroj, kaj mi sentis ke cxio ne estas gxusta. Poste mi vidis ke tri viroj antauxe ligitaj

estas senligitaj; kaj surterigxinte, ili kusxigxis en la ombron arban. Baldaux mi estis cxe ilia flanko, cxar ilia malgxoja kaj cxagrenigxa vidigxo min memorigis pri la unuaj horoj, kiujn mi travivis cxe tie-cxi kie cxio envolvigxis en malgajo.

Mi aliris al tiuj-cxi viroj kaj diris:

“Kiu vi estas, sinjoroj?”

Ili ektimis pro mia vocxo kaj stranga vestajxo, kaj ekmovis kvazaux ili volus forkuri de mi. Mi diris, “Ne timi min, cxar eble amiko estas apude, kvankam vi ne tion pensas.” “Tiuokaze li certe estas sendita el la cxielo,” diris unu el ili gravmiene, kaj samtempe demetas la cxapon antaux mi. “Cxia helpo venas de cxielo, sinjoro,” mi diris. “Sed kion mi povas fari, por vin helpi? Vi vidigxas kvazaux vi havas sxargxon da plenkauxzo enbruste. Mi vidis, antauxe, ke unu el la viroj levis sian glavon, kvazaux li intencas mortigi vin.”

La larmoj fluis malsupren la vizagxo de la malfelixulo dum li diras, “Cxu tiu-cxi estas dio aux homo?” “Ne dubu pri tio, sinjoro,” mi respondis, “Cxar Dio ne venus en lauxa vestajxo. Ne, ne timu — nek troaltigu viajn esperojn; cxar vi vidas nur homon; tamen, unu kiu lauxeble faros cxion, por helpi vin. Via parolado montras, ke ni estas samlandanoj. Sciigu al mi tion, kio okazis al vi.”

“Nia afero, sinjoro, estas trolonga por gxin diri al vi, dum tiuj, kiuj volis mortigi nin, restas tiel proksime. Mia nomo estas Pauxlo. Iomvorte, sinjoro, mia sxipanaro eljxetis min el mia sxipo, kiun vi tie vidas, kaj min lasis tie-cxi por morti. Mi povis apenaux farigi ilin, ke ili englavingu siajn glavojn jam eltiritajn por min mortigi. Ili elmetis min kun la du

jenaj viroj, mia amiko, kaj la sxipoficiro.”

“Kien ili iris?” mi demandis.

“Tien, en la arbajxeton apudan. Mi timas, ke ili min ekvidis kaj auxdis; tiuokaze mortigos nin.”

“Cxu ili havas pafarmilojn?”

“Ili havas kvar pafilojn; unu, en la boato nun.”

“Nu, lasu al mi cxion fari!”

“Estas du viroj pli malbonaj ol la ceteraj” li diris. “Krom tiujn, la aliaj reveturigis la sxipon.”

Mi jugxis, ke estus plej bone, se mi reparolus al Pauxlo, kaj mi diris, “Se mi savos vian vivon regixos du aferoj, kiujn vi devas plenumi.”

Sed li legis miajn pensojn, kaj rediris, “Savinte mian vivon, faru lauxvole pri mi kaj mia sxipo, kaj veturigu gxin, kien vi placxos.”

Mi konkludis, ke la du boatgardoj estis surtere, tial tuj ordonis Vendredon, ke li alportu la remilojn, la velojn, kaj la pafilojn. Nun la sxipo estis kvazaux en miajn manojn. Kiam la viroj revenis al la boato, ili koleregigxis, cxar la boato nun nek havas velon nek remilojn, kaj ili ne sciis kiamaniere atingi la sxipon.

Mi auxdis ilin interparoli, ke tiu-cxi estas stranga insulo, ke koboldoj venis al la boato kaj forprenis la velojn kaj remilojn. Mi povis vidi, ke kolerege ili kuris tien-reen; jen sidigxis boate, jen reiris surteron.

Kiam ili aproksimigxis, Pauxlo kaj Vendredo deziris ke mi tuj ataku ilin. Sed mi deziris indulgi ilin, kaj mortigi malmultajn lauxeble. Mi ordonis ke du viroj, lauxteren rampu manepiede, por ke oni ilin ne vidu; kaj, alproksimigxinte ilin, ne pafu gxis mi gxin ordonos.

Baldaux tri el la sxipanaro alproksimigxis. Gxistiam mi nur auxdis iliajn vocxojn; sed, alproksimigxinte, ke mi ilin povis vidi, Pauxlo kaj Vendredo levigxis kaj pafis. Du viroj falis mortpafitaj, la du plej malbonaj el la sxipanaro, kaj la tria forkuris. Je la pafilbruo, mi alkuris, sed estis tiel malluma, ke la viroj ne povis eltrovi, cxu ni estas tri aux tri dudekoj.

Okazis, kiel mi deziris, cxar mi auxdis ke la viroj demandis: “Al kiuj ni devas kapitulaci, kaj kie ili estas?” Vendredo respondis, ke Pauxlo estas kun la regxo de la insulo, kiu havis viraregon. Pri tio, unu el la sxipanaro diris, “Se Pauxlo indulgos niajn vivojn, ni kapitulacos.” “Tiuokaze” Vendredo dauxrigis, “vi sciigxos la regxan volon.” Tuj Pauxlo parolis al ili:

“Vi konas mian vocxon; se vi demetos viajn armilojn, la regxo indulgos viajn vivojn.”

Ili nun jxetis sin sur la genuojn por indulgigi la vivon. Mi zorgis, ke ili ne vidu min, kaj promesis al ili, ke ili vivos, sed ke mi elektos kvar el ili por veturigi la sxipon, kaj ke la ceteraj estos firme ligitaj por certigi la fidelecon de la kvaro. Tiel mi montris al ili, kia severega regxo mi estas.

Kompreneble, mi baldaux liberigis ilin, kaj instruis ilin por anstatauxi min sur la insulo. Mi diris al ili pri cxiaj miaj vivmanieroj, instruis ilin kiel zorgi pri la kaproj, prilabori la farmon, kaj fari panon. Mi donis al ili domon, pafarmilojn, laborilojn, la du katojn; fakte, cxion escepte Polo kaj mia oro.

Kiam mi sidis sur la supro monteta, Pauxlo alproksimigxis. Li etendis la manon por elmontri la sxipon, kaj kun kortusxeco cxirkauxprenis min, kaj diris: “Mia kara amiko, jen via sxipo! gxi tute estas la via, kaj cxio kio estas en gxi.”

Mi okulrigardis la sxipon, kiu restis duonmejlon de la terborde cxe la enfluejo rivereta, kaj apud la loko, kie mi surterigis mian flosan. Ja, tie gxi kusxas, la sxipo, kiu estas liberigonta min kaj alportos min, kien mi elektos aliri. Gxi havas la velojn lauxvente, kaj la flagoj balancis siajn gajajn strekojn en la venteto. Tia vidajxo gxojvenkis min, kaj mi svenfalis. Tiam Pauxlo elprenis boteleton, kaj donis al mi trinkon, sed longtempe mi ne povis paroli.

Tiam Vendredo kaj Pauxlo sursxipigxis, kaj Pauxlo rekomandis la sxipanaron. Ni ne ekveturis tiunokte; sed morgauxtagmeze mi forlasis la insulon — tian dezertan insulon, kie mi pasigis tian grandparton de mia vivo — netute trioble dek longajn jarojn.

Reveninte al mia kara naskigxlando, cxio sxajnis al mi stranga kaj nova. Mi iris al mia antauxa hejmo en Jorko, sed tie ne trovigxis iuj el miaj parencoj, kaj malgxoje mi eltrovis sur iliaj tombsxtonaj la malgxojan sciigon pri ilia sorto.

Pensante kompreneble, ke mi jam mortigxis, ili testamentis al mi nek siajn ricxajxon nek bienon, tial mi tre bezonis ian enspezon, cxar mi kunprenis nur malmulte da mono kun mi de la insulo. Jen malricxeco, mi havis la bonsxancon renkonti mian bonamikon, kiu iam enprenis min en sian sxipon. Li nun trograndagxis por labori, kaj lia filo nun estris la sxipon. Li unue ne rekonis min, sed baldaux rememorigxis pri

mi post kiam mi diris al li, kiu mi estas. Mi eltrovis de li, ke la bieno, kiun mi acetis survoje insulon, nun estas multevalora.

Cxar gxi estis malproksime, mi ne sxatis iri tien kaj logxi tie, tial mi decidis gxin vendi, kaj post kelke da monatoj mi ricevis por gxi tiel multe da mono, ke mi subite farigxis ricxulo.

Semajnoj, monatoj, kaj jaroj pasigxis. Mi havas bienon, edzinon kaj du filojn, kaj mi neniel estas juna; sed mi ne povis forigi fortan deziron, logxante en miaj pensoj tage kaj en miaj songoj nokte; ke mi ankoraux unufoje vizitu mian karan insulon.

Mi nun ne plu devas laboradi por nutrajxo aux por vivtenado; cxio, kion mi devas fari, jene: instrui miajn filojn kiel sagxigxi kaj bonigxi, kaj mem vivi komforte kaj observi kiel mia ricxajxo pligrandigxas tagon post tago. Tamen, la dezirego reiri al miaj terdometoj envolvis min lauxnube kaj mi ne povis gxin forpeli de mi; tiel vere estas: “Kiu ajn en osto ennaskigxis, ne el karno elirigxis.”

Fine mortigxis mia edzino, kio estis frapego, kaj mia hejmo nun estas tiel malgaja, ke mi decidis ree ekiri surmaron; kaj, kun Vendredo vojagxi al tiu dezerta insulo, kie logxas miajn esperojn tutajn.

Mi kunprenis provizon, ilojn, vestaĵojn, kaj similaĵojn lauxspace, ankaux lertmetiistojn por logxi sur la insulo. Ekveturante, ni havis favoran venton, sed ununokte, la sxipofciro min sciis, ke li observis fulmon kaj auxdis pafegon. Je tio, cxuij kuris al la ferdeko, de kie ni vidas grandan lumon, kaj, cxar ne estas tero en tiu direkto, ni sciis ke sxipo certe brulas surmare iomproksime, cxar ni auxdis pafbruon.

La vento ankoraux estis favora, tial ni veturis al la proksimeco, kie la lumo vidigxis, kaj post duonhoro, klarigxis al ni, ke marmeze brulas sxipo granda. Mi ordonis ke oni pafu kvin pafojn, kaj poste ni atendis la ektagigxon. Sed noktmeze la sxipo eksplodis, la flamoj forsxutis, kaj la sxiprestajxo subakvigxis. Ni elpendigis lanternojn kaj dauxrigis la pafadon tutanokte por sciigi ke iu helpos ilin.

Je la oka horo morgauxtage, mi eltrovis per vidilo ke du el la sxipboatoj, plenaj de viroj, restas enmare. Nun vidis nin la viroj enboataj, kaj penis lauxeble, ke ni vidu ilin, kaj duonhoro, ni atingis ilin.

Nepriskribebla, la sceno, kiu okazis, kiam la malfelicxaj Francoj (tiaj do ili estis) atingis sxipbordon.

Pri malgxojoj kaj timoj, cxio tuj priskribigxis — sopiroj, ekgxemoj kaj larmoj farigxas la tutajxo ilia, sed tia gxojkauxzo vere estis tromulte por homoj malfortaj.

Kelkaj gxojkriegis kvazaux ili krevu la cxielon, aliaj ploregis kaj tordis la manojn kvazaux en la profunde-gajxo de malgxojo, kelkaj dancadis, ridadis, kantadis, sed ne malmultaj estis mutaj, malsanaj, malfortaj, svenantaj, aux duonfrenezaj, kaj vidigxis du aux tri, kiu dankis Dion.

Inter la stranga grupo trovigxis juna Franca preto, kiu penis lauxeble kvietigi ilin, kaj mi observis ke li alproksimigxas al kelkaj el la sxipanaro, kaj diris al ili: “Kial vi kriegas, kaj elsxiras la harojn, kaj tordas la manojn, miaj kunuloj? Via gxajo estu kora kaj plena, esprimu gxin liberege, kaj csesigu tiujn-cxi falsgestojn; levu la manojn lauxdante; lauxtigxu via vocxo ne kriegante sed dankhimmante al Dio, kiu vin helpis el tia granda dangxero, cxar tion fari aldonos pacon al via gxajo.”

Morgauxan tagon cxio trovigxis normala, tial mi dividis kun ili mian provizon, kaj ilin surbordigis sur renkonitan sxipon, survoje al Francujo, cxuijn, krom kvin, kun la preto, deziris kunigi sin kun mi.

Sed ni nelongtempe veturis, kiam ni renkontis sxipon ventegpelitan enmaron, la mastoj perditaj, kaj ol cxio pli malbone, gxia sxipanaro ne havis uncon da viando nek pano dum dek tagoj. Mi donis al cxiu iom da nutrajxo, kiun ili mangxis kvazaux lupoj, sed timante ke trosato kauxzus la morton, mi haltigis ilin.

Trovigxis en la sxipo junulo kaj junulino, pri kiuj la sxipofciro jugxis, ke ili jam mortigxis, kaj li ne havis la korforton por iri al ili. Mi eltrovis, ke ili malfortigxis pro malsato, kaj estas kvazaux en la makzeloj de la morto; sed post iom da tempo ili ambaux resanigxis, kaj, cxar ili ne deziris reiri al ilia sxipo, mi kunprenis ilin. Tial mi jam havis sursxipe ok pli ol tiam, kiam mi ekveturis.

Post tri monatoj de mia hejmforsado, mi ekvidis mian insulon, kaj bone alterigis la sxipon flanke de la rivereto, apud mia antaŭa domo.

Irante al Vendredo, mi demandas, cxu li scias, ke ni nun trovigxas. Li cxirkauxrigardegis, kaj baldaux, kunefrapante la manojn, diris: “Ha, jes! Ha, tie! Ha, jes, ha, tie!” Baldaux li ekdancis tiagxojege, ke mi lin apenaux povis deteni sur la ferdeko. “Nu, kion

vi pensas, Vendredo,” mi diris, “cxu ni tie-cxi trovos ilin, kiujn ni lasis?”

Tutmute li staris tempeton, sed kiam mi parolis pri maljuna Jafo (kies filo Vendredo estas) la larmoj fluis malsupren lian vizagxon, kaj lia koro malgxojigxis.

“Ne, ne,” li diris, “Ne plu, ne, ne plu.”

“Kial vi tion scias?” mi demandis, sed li skuis la kapon, dirante, “Ho, ne, ho, ne, li morti longe, li grandaxa viro.”

Jxus tiam liaj akraj okuloj ekvidis kelke da homoj cxe la supro monteta, kaj li diris, “Mi vidi virojn, tie, tie, tie!”

Mi ne povis vidi signon pri ili, sed ordonis pafi tri pafojn por anonci, ke ni estas amikoj, kaj ni baldaux ekvidis fumon suprenirantan cxe la flanko rivereta. Tiam mi ordigis la boaton, levis pacflagon, kaj surterigxis kun Vendredo, la franca pretro kaj kelkaj el la sxipanaro. Ni cxiuj havis armilojn, cxar ni ne sciis cxu trovigxus malamikoj sur la insulo, sed poste eltrovis, ke singardemo ne estas necesa. La unua viro, kiun mi ekvidis cxe la rivereto, estis mia malnova amiko, Karlo de Hispanujo, kiun antauxe, mi prenis el la manoj de la rugxaj homoj.

Mi komandis al cxiuj boate, ke ili ne surterigxu, sed Vendredon mi ne povis deteni, cxar li ekvidis maljunan Jafon. Ni staris rigardante lin, kiel li kvazaux flugas al la maljunulo lauxsage, kaj cxirkauxprenas lin, karesis kaj sidigas lin en la ombron; poste, li forstaras spaceton por rigardi lin tutanime en okuloj, simile al oni rigardas artverkon. Tiam, mano en mano li kondukas lin tien kaj reen laux la marbordo, iafoje venante al la boato por alporti al li kukon aux trinke-ton da rumo; poste, li residigis lin sur la teron, dancadis cxirkaux li, dume dirante al li strangajn rakontojn pri cxio, kion li vidis de kiam li kaj maljuna Jafo laste kunestis.

Karlo kaj liaj amikoj portis pacflagon laux la mia, kaj unue, Karlo ne eltrovis kiu mi estas; sed, kiam mi parolis kun li lialingve, li suprenjxetegis la brakojn, kaj diris, ke li hontas ne rekonante la vizagxon de la viro, kiu foje venis por savi lin. Li kore premis mian manon, kaj poste kondukis mi al mia antauxa domo, kiun li nun transdonis al mi.

Mi ne eltrovus la lokon pli malfacile se mi neniam logxus tie: la arboj estis tiel multaj kaj densaj, ke ne-niu povis atingi la domon alie ol laux tiaj kasxitaj vo-

jetoj, kiujn povis eltrovi nur tiuj, kiuj ilin faris. “Kial vi konstruis tian fortikan palisaron cxirkaux vi?” mi demandis; sed Karlo respondis, ke mi mem konsideros ke estas necese tion fari, certe post kiam mi auxdas pri cxio kio okazis.

Tiam li venigis la antauxajn sxipanojn de la sxipo de Pauxlo, sed mi ne povis diveni, kiuj ili estas, gxis Karlo diris, “Jen, sinjoro, estas kelkaj el la viroj, kiuj sxuldas al vi al vivon.”

Tiam, ili vice venis al mi, ne kvazaux antauxe, malgxentila sxipanaro, sed simile al altranguloj, kiuj estas kisonantaj la manon de sia regxo.

La unua afero por mi estis auxdi pri cxio kio okazis sur la insulo de kiam mi gxin lasis.

Tauxgas, ke mi jen pauxzu mian rakonton por diri ke kiam mi estis lastfoje sur la insulo, mi elsendis Karlon kaj Jafon al la kontinento por allogi kelkajn el la amikoj de Karlo, kiuj jxetigxis tien sur la marbordon survoje de Hispanujo. Kompreneble mi tiam neatentis, ke sxipo trovigxas tiel proksime por alporti min al mia naskigxlando. Tial, reveninte al la insulo, Karlo kaj Jafo trovis, ke mi jam foriris, kaj anstataux ol mi, jen trovigxis kvin fremduloj.

Tiuj-cxi kvin viroj estis parto da sxipanoj, kiuj eljxetis Pauxlo el lia sxipo. Du el ili, kies nomoj estas Samo kaj Jo, ne estis tiaj malbonuloj kiel siaj kunuloj, kiuj estis bando da friponegoj, kies cxefo estis nomita Vilhelmo. Forirante de la insulo en la sxipo de Pauxlo, mi kunprenis Samon kaj Jon sursxipe, sed jxus kiam mi estis ekveturonta, ili eniris unu el la boatoj de la sxipo, kaj reveturis al la insulo por kunigxi kun siaj tri amikoj.

Mi nun estas rakontonta, precize laux mi gxin auxdis de Karlo, cxion, kio okazis sur la insulo de kiam mi gxin forlasis. Vidante, ke siaj du kunuloj revenis por kunigxi kun ili, Vilhelmo kaj liaj anoj bojkotis ilin, nek permesis al ili logxi kun ili nek partopreni en la nutrajxo. Tial Samo kaj Jo devis vivi lauxeble por si mem per severa laborado, kaj ili domigxis flanke de la insulo, kie ili konstruis kabanon kaj budon, kaj elfaris farmon.

Por ke mi estu justa al Vilhelmo mi cxi-tie devas diri, ke, kvankam li estis malbonulo, li faris du bonfarajxojn, kiam Karlo kaj liaj amikoj revenis al la insulo: li donis al ili nutrajxon por mangxi, kaj li metis en la manojn de Karlo mian letereton, kiel ankaux

longan rulpaperon, sur kiun mi jam elskribis, kiamaniere ili povos baki panon, zorgi pri la kaproj, dissemi la grenon, sekigi la vinberojn, kaj fari potojn kaj argilvazojn, laux mi faris.

Dum iom da tempo Karlo kaj lia anaro prosperis en mia antauxa hejmo: ili havis la uzon de ambaux domo kaj kaverno, kaj en-el-iris lauxvole.

Karlo kaj Jafo faris la laboron, sed pri Vilhelmo kaj liaj anoj, ili nenion faris esceptinte mortpafi birdojn cxe la marbordo. Nokte reveninte hejmon, ili sendankeme mangxis de cxia bonmangxajxo en la domo, plie agis laux la hundo en la stalo de la bovo: ne dezirante mangxi, ili ne permesis la ceterajn mangxi. Ne decus paroli pri tiaj aferetoj, sed pro ili fine okazis disputego kun la ceteraj, kaj ilia malamo tiom kreskis, ke karno kaj sango ne pli longe povis tion elporti.

Reveninte de la kontinento, Karlo — kiun mi nun nomos “cxefo” cxar li cxefis la ceterajn — volas permesi, ke la kvin viroj el la sxipanaro de Pauxlo logxu en la domo, kiel bonamikoj; sed, la tri friponoj ne volis auxdi pri tio; tial la cxefo donis al Samo kaj Jo grenon por dissemi, kaj iom da pizoj, kiun mi antauxe lasis sur la insulo; ili baldaux lernis fosi, kaj planti, kaj fari plektbarilojn cxirkaux la kampo, laux tiu, kiun mi priskribis por ili; kaj, vivi virte.

Tion observante, la tri malbonuloj estis jxaluzaj; ektedis kaj ekenuis ilin; dirante, ke la insulo al si mem apartenas; kaj neniuj, ne pagante luprezon, havas rajton starigi konstruajxojn sur gxi. Samo kaj Jo unue pensis, ke tio estas sxerco; kaj diris, “Venu, sidigxu, kaj rigardu, kiajn belajn domojn ni konstruis; kaj diru al ni, kiom da luspezoj vi deziras, ke ni pagu, kaj en kia monspeco vi preferas gxin ricevi.”

Sed Vilhelmo baldaux klare montris, ke ili ne sxercas; cxar, li ekbruligis torcxon, kaj gxin almetis al la domtegmento, kaj gxin bruligus, se Jo ne tuj surmetus sian piedon sur la torcxon kaj estingus gxin. Tio, tiom furiozigis Vilhelmon, ke li lin atakis per stango, kiun li tenas en la mano, kaj nun okazis kruelega batalado, kiu finigxis tiamaniere, ke la tri friponoj forkuregis. Sed tempete, ili revenis kaj piedpremis la grenon, kaj mortpafis la kapridojn.

Fine la malamo de Vilhelmo kaj liaj anoj tiom pligrandigxis, ke ununokte, ili ekiris kun pafarmiloj por mortigi Samon kaj Jon dumdorme. Sed veninte al iliaj kabanoj, ili neniun trovis; kaj Vilhelmo diris,

“Ha! jen la nesto, sed la ‘birdoj’ forflugis!” Tiam ili disrompis cxion kion ajn ili povis ruinigi, ne lasante bastonon, nek signon por montri kie la kabanoj antauxe staris; kaj ili elradikis cxiujn arbetojn, kaj disjxetis ilin renverse.

Auxdante pri la friponajxojn, la sango de Karlo kaj liaj anoj ekbolis; sed cxio, kion Vilhelmo diris, estas, “Al vi sinjoroj ‘Acxuloj’ de Hispanujo, ni faros tiel same, se vi ne sxangxos viajn manierojn.” Tiam Karlo deprenis iliajn pafilojn kaj tranxilojn, kaj ordonis, ke ili estu cxenligataj. Sentante tian pikan vengxon, la tri friponoj baldaux malvarmetigxis, kaj deziregis pacigxon, kaj ricevi siajn armilojn, kaj liberigxi. La cxefo diris al ili ke li iutempe liberigos ilin; sed ke li ilin ne domigos, kaj ke li ne redonos la pafilojn antaux ol tri aux kvar monatoj.

Fine, ili petegis ke Karlo kaj liaj anoj ilin reenmetu, kaj donu al ili panon por mangxi, cxar ili ne havis alie ol ovaj nutrajxon gxismune. Sed la cxefo diris, ke li neniom cedos gxis poste ili jxurus rekonstrui la kabanojn detruitajn. Tiam ili aljxuris.

Unu tagon Vilhelmo kaj liaj du kamaradoj kaprice iris al la kontinento por kapti kelke da rugxaj homoj, kaj hejimporti ilin por sklavo, por ke ili faru la tedlaboron.

Gxoje Karlo deziregus forestigu tiajn virojn, pri kiuj li neniam povis konfidi, sed bonafide diris al ili, kiel malsagxa li konsideras la projekton. Tamen, ili estis decidaj, kaj li donis al ili el la provizo cxion, kion ili bezonos, kaj boategon por la veturo; kaj ilin adiauxante, neniuj pensis, ke ili revenis al la insulo. Sed jen! post tri semajnoj ili ja revenis. Ili diris, ke ili trovis teron post du tagoj, kaj la rugxaj homoj donis al ili radikojn kaj fisxojn por mangxi. Ili kunportis ok gesklavojn, tri virojn kaj kvin knabinojn, doninte antauxe al la bonmastro hakilon, fosilon, sxrauxbon, kaj malnovan sxlosilon.

Koncerne tiuj-cxi junaj sklavinaj Karlo kaj la ceteraj viroj ne deziris edzigxi kun ili, tial la kvin viroj el la sxipanaro de Pauxlo lotis, kaj cxiu ricevis unu kiel edzinon, sed la sklavo, faris la laboradon, kvankam ne estis multe da laboro por ili. Tamen, unu el ili forkuris al la arbitajxo, kaj ni ne povis lin trovi; kaj cxar kelkaj el la sovagxaj gentoj alvenis sur la insulo por festeni kaj dancadi, Karlo iom timis, ke li reiris kun ili, kaj reveninte hejmon sendangxere, li

certe diros sian genton pri la logxejoj de la blankuloj.

Unu nokton Karlo sentis tre malkvieta enanime, kaj tute ne povis dormi. Li kusxigxis sed ne trankviligxante li levigxis kaj rigardis eksteren. Li ne povis vidi ion, cxar la nokto estis tro malluma, kaj li rekusxigxis. Sed ne estas ripozo. Ne sciante la kauxzon de tia senripozo, li vokis unu el siaj kunuloj, parolante al li pri liaj timoj “Kion vi diras!” respondis li “eble sovagxa gento surterigxis, kaj ilia boatbruado vin maldormigis.”

Tiam ili rapidis al la supro monteta, kien mi ofte iris; de tie ili vidis tra vidilo boataron da pli ol dudeko da boatoj, plenaj je viroj havante pafarkojn, sagojn, bastonegojn, glavajn lignajn, kaj similajn batalilojn; kaj certigxis, ke la alvenantoj estas bando da sovagxuloj; venante por rabegi la blankulojn.

Iliaj boatoj ankoraux estis malproksime enmare, tial Karlo kaj anoj havas kelke da horoj por pripensio, kion faru. Lia nombro estante tiom malmulta, Karlo konsideris sagxe kasxi kaj gardi.

Unue, ili sendangxerigxis la edzinojn kaj provizojn en la arbaro densparte. Tiam, tuj kiam ili vidis, ke la rugxuloj surterigxis kaj aldirektis la iradon, ili enpelis la kaprojn en la arbaron por vagadi lauxvole, por ke la rugxaj homoj opiniu ilin sovagxaj.

Tuj Karlo kaj anoj grupigxis, memstare kaj brave. Du virinojn oni ne povus deteni, kiuj ekiris por batali pafarke. Karlo, cxefo de la insulo cxefis, sed li nomis Vilhelmon, komandanton de unu grupo, cxar li nun montris tiom da fideleco, sagxeco kaj akra sento, ke cxiuj jugxas bone pri la lerteco kaj fervoro.

Ne havante armilojn por cxiuj, la cxefo donis al la sklavoj, longan stangon najlpintan, kaj hakilon iliaflanke. Ili postenis en la arbitajxo apud la loko sur kiu antauxe staris la kabanoj bruligitaj, kaj tie ili atendis la rugxajn homojn.

La kontrauxuloj nun alpasxis kun maltimaj kaj kruelegaj mienoj; ne orde sed amase diskure, al la loko kie Karlo atendas ilin. Kiam la unua bando tiom alproksimigxis, ke ili estas en pafspaco, Karlo ordonis, ke siaj anoj pafu unuigite sur ilin; por ke tiuj, unue aperante falu mortigitaj, kaj ke teruro kaj timego ekkaptu la ceterajn.

Tiam la cxefo kaj grupo eliris el la arbarlimo, kie ili gxis tiam atendis, kaj tiam triflanke atakis la malamikojn pafilkape, glave, bastone, tiel brave, ke la

rugxuloj lauxte ekkriegis kaj forkuris lauxeble. Cxar la cxefo ne volis postsekvi ilin, ili sendangxere revenis marbordon, kie kusxas iliaj boatoj.

Sed ne finigxis ilia malvenkego; cxar, tiutage blovis granda ventego, tial la boatoj ne povis ekveturi; kaj, tiunokte ia alfluo sxovis la plej multon da la boatoj tiel alte surteron, ke ili apenaux povis surmarigxi, kaj la ondoj disrompis kelke da ili.

Tagigxon, vidante, kiel trovigxis la aferoj, ia cxefo diris: “Se ni permesos tiujn virojn, ke ili eniras en siajn boatojn kaj reiras, ili sciigos al ia ceteraj el la gentoj surkontinentaj, ke ni estas tie-cxi, kaj militoj neniam finigxos tiel longe kiel ni vivos; sed, se ni ilin detenos tie-cxi, kaj agos bone al ili, ili ne malutilos nin.” Tial, por certigi, ke ili ne lasu la insulon, la cxefo ordonis ke iom da ligno de seka arbo alportigxu, kaj bruligu la boatojn.

Tion vidante, la rugxuloj kuris cxirkaux ia tuta insulo kun lauxtaj kriegoj freneze, tiel ke Karlo unue ne scias kion fari pri ili; cxar, ili piedpremis la grenon, kaj elsxiras la vinberujojn gxuste kiam la vinberoj maturigxis, kaj faris multe da difektajxo.

Fine la cxefo sendis la maljuman Jafon por diri al la rugxaj homoj sialingve; ke, bone estos al ili; ke, indulgos lian vivon; ke, donos parton da la insulo al ili por logxejo, se ili restos lauxlime, kaj grenon kaj rizon por planti, kaj panon por mangxi gxis la rikolto.

La malfelicxuloj treege gxojis, cxar ili ricevas tiajn bonajn pacigojn, kaj ili baldaux lernis fari cxiuspecojn da objektoj el kano kaj ligno, kiel segxoj, skabeloj kaj litoj; kaj ili cxion faris lerte, post kiam instruigxis. De tiam gxis mi revenis al la insulo ne vidis miaj amikoj sovagxulon.

Kiam mi auxdis tiun rakonton de Karlo, mia koro frapas rapide pro la grandaj dangxeroj, kiujn ili travivis; sed mi gxojis cxar nun logxas pace tiuj gentoj de la Granda Raso en tia spaceto sur mia insulo, kiu unue ne enhavis iun krom mi.

Mi miris pro la sxangxo sur la insulo; la arboj kreskigxinte, dometoj konstruigxinte, kaj la granda parto de la tero kulturigxinte. La dometo de Vilhelmo ja estis artverko; gxi havas fortikajn fostojn cxe la kvaranguloj; la muroj kaj la tegmento estis faritaj el kanoj arte plektitaj; gxi havas tegmenton rizpajlan, kaj grandegan folion supre por gxin sxirmi kontraux la sunbrilo.

Mi nun diris al Karlo, ke mi ne venis por forpreni lian viraron, sed por alkonduki homojn, kaj por alporti cxion tian, kion ili bezonos, por ke ili povu gardi siajn domojn kaj kuragxigi iliajn korojn.

La morgauxan tagon mi faris festenegon, kaj la kuiristo de la sxipo venis surteron por gxin pretigi. Ni alportis kelkajn postkvaronojn da salbovaxjo kaj porkaxjo, pelvon da puncxo kaj iom da biero kaj francaj vinoj; Karlo donis al la kuiristo kvin kapridojn por rosti; tri, elsendonte al la sxipanaro por ke ili siaparte povu festeni fresxviande de la terbordo.

Mi donis al la viroj tutan vestaron, ambaux por varmaj kaj malvarmetaj tagoj; robojn kaj sxalojn por la edzinoj; ne estas neceso por mi diri, kiom ili gxojis pro tiaj donacoj. Tiam mi elprenis suficxan provizon da iloj; cxiu viro ricevante fosilon, rastilon, hakilon, levilon, segilon, trancxilon, armilaron kaj cxion, kiom cxiu eble bezonos.

Vidante, ke regas bonvolo cxiuflanke mi kondukis surtere, la gejunulojn, kiujn mi antauxe prenis el la duomorte de malsato. La knabino estis edukita zorge, kaj cxuij sxipanoj sxin lauxdas. Ambaux sxi kaj la junulo deziris resti sur la insulo, lauxe la franca pretro; tial mi donis al cxiu pecon da tero, sur kiu ili konstruis tendojn kaj garbejojn.

Mi estis alkondukita kun mi lertmetiistojn al la insulo, unu el kiuj povis elfari cxiajn aferojn, tial mi nomis lin "Jako de Cxiametio."

Unu tagon la franca pretro demandis min cxu mi lasos Vendredon sur la insulo. "Cxar per li," li diris, "mi povus paroli al la rugxaj homoj ilialingve, kaj instrui ilin pri la diaj aferoj; kaj, cxu estas necese, por mi diri, ke tio estas la kauxzo, pro kiu mi venis cxi-tien." Mi sentis, ke mi ne lasus Vendredon por la tuta mondo, tial mi respondis, ke se mi decidus lasi lin, mi estus certa, ke Vendredo ne lasus min.

Eltrovinte, ke cxio estas bonstata sur la insulo, mi rebonstatigis mian sxipon, por ke mi unufoje plu lasu tiun terbordon.

Irante fine al la sxipo, la junulo, pri kiu mi jxus parolis, alproksimigxas kaj diras, "Sinjoro, pretron vi kondukis cxi-tien kun vi, kaj dum vi ankoraux cxeestas ni deziras la edzigxon de du el ni." Sxajnis al mi certe, ke unu estas la junulino, kaj ke la junulo deziras edzigxi kun sxi. Tial mi parolis iom varmvocxe kaj diris al li, ke li bone pripensu la aferon, cxar la

junulino ne estas edukita samrange laux li. Sed ride-tante li diris, ke mi jugxas malprave; estas Jako de Cxiametio, por kiu li petegas.

Tion auxdante, mi multe gxojis, cxar mi sciis, ke la junulino estas lauxeble bona, kaj mi jugxis, ke Jako estas bona; tial, samtage mi donis sxin al li, por ke sxi estu lia edzino. Ili estis havontaj pecegon da tero por kreskigi rikolton sur gxi, kaj domon, kaj budojn por iliaj kaproj kaj provizoj.

La insulo nun estis planata jene: Okcidentparto resti senkultura, tiel ke surterigxante, la sovaxaj gentoj povos veni-deiri, negxemante iun. Malnova domo esti por la cxefo kaj cxuij la arbetaxjoj nun etdante gxis la rivereto; sudparto por la blankuloj; kaj la nekulturita parto de la insulo por la rugxuloj kies boatojn ni bruligis.

Mi pripensis, ke estas unu donaco, pri kiu mi jam ne pensis, nome la libro de la Dia Vorto; kiun mi sciis, donos al ili novan forton por laborado, kaj helpos al ili elporti la tentojn de la vivo. Tial mi ordonis, ke cxuij kolektu cxirkaux mi, kaj levante tiun-cxi Cxefibron, mi diris, "Gxin sxatu! Gxin metu al la koro! cxar gxi enhavas vortojn, kiuj elvenis el la lipoj de Kristo nia Sinjoro, kiujn Li parolis al ni ame, por nin tiri al Si mem. Gxisnune, vi ne havis tian libron sur la insulo. Sendube, tiuj-cxi ricxaj kampoj; tiuj-cxi ricxaj rikoltoj; tiuj-cxi brilaj ondoj, kiuj lavas la bordojn cxirkauxante vin, pruvos al vi, ke estas Granda Dio, Dio de amo; sed, tia evidentaxjo ne estas suficxo, ne dirante al ni pri la sagxeco kaj la amo de Dio; kaj nin lasas en mallumo pri la mondo venonta, mondo brila pro amo kaj paco; kaj, kiel gxin atingi."

Nun estinte sur la insulo unu monaton; kvinan tagon de Majo mi denove ekveturis kun mia bona Vendredo, cxuij dirinte al mi, ke ili restos gxis mi revenos por forporti ilin.

Ferdeke, mi jxetis longan rigardon sur ilin, kaj tiam kasxis mian vizagxon en la manojn.

Veturinte tri tagojn, kvankam la maro estis glata kaj trankvila, mi vidis, ke sxajnas iom nigra gxi unuloke, kaj auxdis, ke unu el la sxipanoj krias "Teron!" Sciante, ke la terbordo ne estas proksima, mi ne povis diveni la kauxzon; tial mi ordonis la sxipoficiron, ke li supreniru la maston gxispinte por eltrovi per la vidilo tion. Li malsupreniris kun la malbonnovaxjo ke trovigxas multe da dudekoj de boatetoj plenaj je

sovagxuloj, rapide alproksimigxantaj kun kruelegaj mienoj.

Venante pli proksimen, mi komandis, ke la veloj estu faldataj, kaj la sxipo haltigata, kaj sciante, ke la plejmalbonajxo, kiun tiuj viroj povos fari, estus nian sxipon bruligi mi mallevigis la boatojn, alligante unu al la antauxa kaj unu al la posta parto de la sxipo.

Tiamaniere ni atendis la malamikon, kaj tempete ili nin atingis, intencante, mi pensis, nin cxirkauxi. Unue ili ektimegis pro la grandeco de la sxipo, sed baldaux tiom alproksimigxis, ke niaj sxipanoj signodonis lin, ke ili forigxu, neintence, tio kauxzis batalon kun ili. Ili pafis sur niajn boatojn nubon da sagoj, kiujn niaj sxipanoj detenis per tabuloj por sxildoj. Ni ne pafis sur ilin, kaj post duonhora ili forigxis enmaron, kaj poste denove revenis al ni.

Mi ordonis, ke miaj sxipanoj ordigu la pafilojn, kaj sin kasxu por esti sendangxeraj pri la sagoj, se ili pafus; tiam mi sendis Vendredon sur la ferdekon por alvoki la sovagxulojn ilialingve, kaj demandi, kion ili intencas. Eble ili ne komprenis, kion li diris, sed tuj, kiam li ekparolis, mi auxdas lin ekkrii, ke ili estas pafontaj. Estis tro vere; ili flugigis densan nubon da sagoj, kaj al mi estis profunda malgxojo ke Vendredo falas mortpafita. Neniu alia estis proksime, sed li estis mortpafita per tri sagoj, kaj tri plu falis apuden. Mi tiom frenezigxis, ke mi gxojus subakvigi cxiujn ilian boatojn, tial mi allasis, ke la viroj sxargis kvin pafilojn per kugletajxo kaj kvin per kuglajxo, kaj mi redonis al ili tiel kruelegan pafadon, kiel ili antauxe neniam vidis.

Tiam stranga sceno montrigxis al niaj okuloj, kaj neniaj vortoj povas priskribi la teruron kaj timegon, kiuj ekkaptis ilin cxiujn, cxar la plejmulto el iliaj boatoj estis fendataj kaj subakvigataj — tri aux kvar per unu pafo. La ceteraj forveturis remileble.

Ni enprenis unu malfelicxulon, kiu nagxis vivsave, sed lia parolado estis tiel stranga, ke kornbruo laux multe sciigus al mi. Unue, li ne volis mangxi aux paroli, kaj timante ke li mortspiru, por kuraci lin, ni lin forportis boate, kaj jxetis en la maron, kaj signodonis al li, ke ni ne savos lian vivon, se li ne parolos kaj mangxos: Li nagxis cxirkaux kaj cxirkaux la boato, kaj fine signodonis, ke li faros kiel ni al li ordonos, tial ni enprenis lin en la boaton.

Post lerniginte iom da vortoj, li diris al mi, ke lia

gento kaj kvar plu alvenis kun regxoj por batalegi.

“Sed kial,” mi diris, “kauxzis ilin alproksimigxi al ni?” Al tio li rediris, “por ke vi vidu batalegon.”

Tiel, pro tio, mortigxis Vendredo, kiu tiomjare, estis tiel bona kaj fidela al mi! Mia koro mallevigxis pro malgxojo. Ni envolvis lin en mortkitelon, kaj kun profunda malgxojejo, entombigis lin en la maro.

Favoran venton, ni veturis al Cxiuj Sanktuloj Golfeto, kaj tie ni trovis la unumastxsxipon, kiu ni antauxe alkondukis tien de la hejmlando, kaj kiun mi intencis alsendi al mia insulo kun viroj kaj provizaxoj, post kiam mi sciigus, kiel trovigxis cxio tie.

Cxar unu el miaj sxipanoj deziregis reiri al la insulo en gxi, mi diris, ke cxiuokaze li tion faru, tial mi transdonis al li por lia sklavo la rugxulon, kiun mi havas sur la sxipo. Mi ankaux eltrovis, ke unu viro, timante la eklezion Hispanujan, gxojus, se tie li kun edzino kaj du filinoj logxus sendangxeraj; tial mi alkondukis ilin sursxipon, kaj sendis kun ili tri laktobovinojn, kvin bovidojn, unu cxevalon, kvar cxevalidojn, kaj dudekon da porkoj: cxiuuj, mi poste auxdis, alvenis sendangxere. Lasinte mian insulon nun por cxiam mi nun nenion plu diros pri gxi. Mia vivrestajxo pasigxis pleje en landoj laux malproksimaj de hejmo. De la Golfeto de Cxiuj Sanktuloj mi veturis rekte al Bona Espero. Tie mi lasis la sxipon, por resti surtere.

Mi tuj amikigxis kun diverse viroj de Francujo, kaj du Hebreoj, kiuj antauxe venis al la promontoro por komerci. Mi trovis, ke iom da komercajxo, kiujn mi alportis kun mi de la hejmo multege valoras, kaj vendante ilin, mi gajnis multan monon, kaj mi acxetis alteprezajn sxtonojn, cxar tiuj postulas nur malgrandan spacan.

Pasiginte naux monatojn cxe la Promontoro de Bona Espero, ni pensis, ke estus la plej bona afero, kiun ni povas fari, dungi sxipon, kaj velveturi al la Spicaj Insuloj por acxeti kariofilojn; tial ni dungis sxipon kaj virojn por gxin veturigi, kaj ekveturis. Ni veturis de haveno al haveno diverse, acxetis kaj vendis komercajxojn, kaj pasigis ses jarojn en tiu-cxi parto de la mondo.

Fine ni pensis, ke ni foriros kaj sercxos novajn scenejojn; kaj baldaux ni renkontis strangan klason da homoj, kiel vi diros, leginte tiun-cxi rakonton, kaj rigardinte la ilustraxojn.

Surteriginte, ni acxetis grandan domon kanan, kiu kavas cxirkaux gxi altan kanan palisaron, por eksteradi sxtelistojn, da kiuj, sxajnis al mi, estas multe en tiu lando. La nomo de la urbo estas Cxingo, kaj ni eltrovis, ke la foiro kiu tenigxis tie unu fojon cxujare ne okazos gxis post tri aux kvar monatoj; tial mi ordonis, ke la sxipo reveturu al la Promontoro, cxar ni intencis nun restadi iom da tempo en tiu parto de la mondo, por iri cxirkauxrigardante de loko al loko, kaj poste reveni al la foiro de Cxingo.

Mi unue iris al urbo tre vidinda, iom de la terbordo, konstruis kun rektaj stratoj kvadratangle.

Sed mi devas diri, ke reveninte al mia naskigxa lando, mi miregis pro la flatajxo de miaj konatoj pri la ricxeco kaj komerco tiuparto monda, cxar, mi trovis, ke la viroj estas nur amaso da sklavacxoj, kiuj povas fanfaroni nur pro malmulto da artoj aux lertajxoj, kaj ke iliaj manieroj estas preskaux tiel krudaj kiel tiuj de la rugxaj homoj, kiujn mi lasis sur mia insulo.

Kia estas ilia komerco kompare al la nia, aux de Francujo aux Hispanujo? Kiaj estas iliaj havenoj kun malmulto da jxonkoj kaj barkoj, kompare al niaj multenombroj sxiparoj? Unu el niaj militsxipoj povus subakvigi cxuijn iliajn sxipetojn, unu vico da Francaj soldatoj venkus cxuijn iliajn bravulojn; mi estas dirota la samon pri iliaj havenurboj, kiuj ne povos elteni unu momenton tian siegxon, kia ni siegxus ilin. Post tri semajnoj ni venis al ilia cxefurbo, kie ni havigis grandan provizon da teo, ventumiloj, sxaloj, pletoj, kaj kruda silko, kion ni metis sur la dorsojn de niaj muloj, kaj ekiris norden. Estis kun ni kelke da ricxaj Skotoj, kiuj venis tien por komerci.

Sciante, ke survoje ni eble renkontus cxiuspecajn riskojn, ni kunprenis viraron por deteni la sovagxularon, vagante de loko al loko tra la tuta lando. Ni havis kvin gvidistojn, kaj cxuijn niajn monerojn ni kunmetis en unu monujon por acxeti nutrajxon survoje, kaj por pagi niajn gvidistojn.

Ni elektis cxefon por komandi, se estus necese batali por la vivo, kaj ni multe bezonis lian lertecon.

Cxiuflanke, ni vidis homojn fabrikante tasojn, pelvojn, kaj botelegojn cxiaforme elpenseble el bela argilo, kaj tio estas la argilajxo, kiu havas tian famon: la cxefkomercajxo en tiuparto monda.

Unu objekton, diris la gvidisto, li montros al mi, kiun oni ne povas vidi aliloke (kaj kiun mi vere

ne povis ridmoki, kiel pri multaj aferoj, kiujn mi vidis tie), jen estas domo tute konstruita el sama- jxo laux la teleroj kaj taso, kiujn ni uzas, sed multe pli bela. "Kiel granda estas tiu-cxi domo?" mi demandis, "Cxu ni povas meti gxin sur muldorson?" "Sur muldorson!" respondis la gvidisto, "Ja, du dekoj da homoj logxas en gxi." Tiam li kondukis nin por vidi tiun-cxi strangan vidajxon, kiu vere estas granda domo, konstruita per palisetoj, sur kiuj estis pendigitaj platajxojn el la plej bona materialo, kiun oni povas fari el argilo. Gxi havas brilan glazuron sur gxi, kiu brilas en la sunlumo kvazaux vitro. Cxe la flankoj de la domo estas folioj kaj helikformaj ornamoj, pentritaj per blua kolorilo, kaj la cxambraj muroj estis faritaj el malgrandaj platoj en cxianuanca rugxaj, bluj, kaj verdaj koloroj, kun iom da oro sur ili diverse tre strangforme, sed farita bonguste; kaj cxar la sama speco de argilo estis uzita por kunigi la platojn, oni ne povas vidi, kie ili kunigxas. La plankoj de cxuij cxambroj estas samajxoj, kiel ankaux la tegmento, sed tiu-cxi estas tute nigra por deteni la varmegon de la sunradioj. Se mi havus pli multe da tempo, mi estus gxojinta vidante plu pri tiu-cxi stranga loko, cxar estas fisxlagetoj, aleoj kaj kortoj, cxuij faritaj simile.

Tiu stranga vidajxo min detenis du horojn de miaj kunuloj; reveninte al ili, mi pagis punmonon al nia cxefo, cxar li kaj la ceteraj tiel longe atendis pro mi; ja ni multe riskis, ne restinte kun la ceteraj.

Post du tagoj ni atingis la Grandan Muron, kiu estis konstruita kiel fortikajxo por gardi la landon kontraux la sovagxularoj, libere vagantaj tra la ebena- jxo okcidente. Gxi sin etendas la tutan longecon de la lando, kaj turnas, kaj tordas, kaj estas tiel alta, ke estas supozita, ke malamikoj gxin ne povus supren- rampi; se tiel, nenia muro ilin povus halti.

Nia cxefo permesis, ke kelkaj el ni iru por cxasi, kiel ili gxin nomas, sed kio estas tie por cxasi krom sxafoj! Sed estante sovagxaj kaj rapidaj, ili ne estas malbona cxasajxo, kiel baldaux montrigxis; ili iras arege.

Dum tiu-cxi cxaso ni renkontis kelkajn sovagxu- larojn, pri kiuj mi jam parolis. Bandoj da ili vagas de loko al loko, por rabi kaj mortigi cxuijn, kiujn ili renkontas. Ili ne konas lertmilitadon, nek strate- gion, iliaj armiloj estas nebonaj; iliaj cxevaloj nur malbonaj, malgrasaj bestoj; tute ne tauxgaj por ted-

laboro.

Tuj kiam tiuj viroj nin ekvidis, ili kornblovas kelke da notoj, kies sono estis tute nova al mi. Ni pensis, ke ili alvokis siajn anojn al si, kaj, tiel estas; cxar, baldaux, lauxa bando venis por kunigi kun ili, kaj laux mia opinio cxiuj estis malproksimaj mejle.

Tuj kiam unu el la Skotoj, kiuj estas kun ni, auxdis la kornblovegon, li diris, ke ne perdu tempon sed staru en vicon, kaj ilin ataku. Mi diris al li, ke ni batalos la friponojn, se li nin komandus.

Ne vicigxante, ili staris disamase, kaj rigardis nin sovagxe. Sed vidante, ke ni atakos, ili pafis sagojn, kiuj kvankam boncelite, nin ne atingas. Ni haltis por pafi, tiam alrajdis lauxeble por ataki ilin, glavon enmane, komanditaj de la kuragxa Skoto.

Tuj kiam ni atingis ilin, ili kuregis dekstren kaj maldekstren, sed tri el ili, cxiu havante glavegon, sin defendis kaj lauxeble penis revoki la ceterajn. Nia Skoto rajdadis proksimen al ili, kaj pafiltenile dejxetis unu de lia cxevalo, mortpafis alian, kaj la tria forkuris. Tiel finigxis la batalo. Cxio kion ni perdis, estis la sxafxasajxo; neniuj estis vundita.

Tiamaniere ni iris de loko al loko; fine vojugxis al la cxefurbo de la nordaj maroj, gxuste unu kaj duonon jarojn de kiam ni lasis Cxingon.

Fine mi ensxipigxis por mia hejmlando, kiun mi lasis antaux dek jaroj, naux monatoj kaj tri tagoj.

Kaj nun mi finos tiun-cxi historion pri mia vivo. Havante la agxon de tri dudekojn da jaroj, mi sentas, ke alvenas la tago, pri kiu mi pregxas, mi eniros en la maron de paco kaj amo, kiu ne havas ondojn aux bordojn escepte tiujn de felicxeco senfina.

LA FINO.

Aneksajxo

End of the Project Gutenberg EBook of Robinsono Kruso, by Daniel Defo
*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK ROBINSONO
KRUSO ***

***** This file should be named 11511-0.txt or 11511-0.zip ***** This and
all associated files of various formats will be found in: <http://www.gutenberg.net/1/1/5/1/11511/>

Produced by Darold Booton, David Starner and William W. Patterson
Updated editions will replace the previous one—the old editions will be
renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one
owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!)
can copy and distribute it in the United States without permission and with-
out paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of
Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-
tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and
trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be
used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If
you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules
is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation
of derivative works, reports, performances and research. They may be mod-
ified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with
public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license,
especially commercial redistribution.

8.0.1 START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BE-
FORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free dis-
tribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other
work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree
to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (avail-
able with this file or online at <http://gutenberg.net/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm
electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic
work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the
terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agree-
ment. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you
must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm
electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of
or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to
be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the
person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used
on or associated in any way with an electronic work by people who agree to
be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can
do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying
with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a
lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you
follow the terms of this agreement and help preserve free future access to
Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Founda-
tion" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project
Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collec-
tion are in the public domain in the United States. If an individual work is
in the public domain in the United States and you are located in the United
States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, per-
forming, displaying or creating derivative works based on the work as long
as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that
you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access
to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compli-
ance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm
name associated with the work. You can easily comply with the terms of
this agreement by keeping this work in the same format with its attached full
Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern
what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a
constant state of change. If you are outside the United States, check the laws
of your country in addition to the terms of this agreement before download-
ing, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works

based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation
makes no representations concerning the copyright status of any work in any
country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate
access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently
whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which
the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project
Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied
or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost
no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under
the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online
at www.gutenberg.net

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived
from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted
with permission of the copyright holder), the work can be copied and dis-
tributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If
you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project
Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either
with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission
for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth
in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted
with the permission of the copyright holder, your use and distribution must
comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms
imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the
Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of
the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm
License terms from this work, or any files containing a part of this work or
any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this elec-
tronic work, or any part of this electronic work, without prominently display-
ing the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate
access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, com-
pressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word
processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute
copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla
ASCII" or other format used in the official version posted on the official
Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.net), you must, at no additional
cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy,
or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original
"Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the
full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing,
copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply
with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access
to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the
use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already
use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the
Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties un-
der this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.
Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which
you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns.
Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project
Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section
4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive
Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you
in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to
the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such
a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical
medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project
Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any
money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic
work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West,

Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information: Dr. Gregory B. Newby Chief Executive and Director gnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (1to5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Each eBook is in a subdirectory of the same number as the eBook's eBook number, often in several formats including plain vanilla ASCII, compressed (zip), HTML and others.

Corrected EDITIONS of our eBooks replace the old file and take over the old filename and etext number. The replaced older file is renamed. VERSIONS based on separate sources are treated as new eBooks receiving new filenames and etext numbers.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility: <http://www.gutenberg.net>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

EBooks posted prior to November 2003, with eBook numbers BELOW #10000, are filed in directories based on their release date. If you want to download any of these eBooks directly, rather than using the regular search system you may utilize the following addresses and just download by the etext year.

<http://www.gutenberg.net/etext06>
(Or /etext 05, 04, 03, 02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 91 or 90)

EBooks posted since November 2003, with etext numbers OVER #10000, are filed in a different way. The year of a release date is no longer part of the directory path. The path is based on the etext number (which is identical to the filename). The path to the file is made up of single digits corresponding to all but the last digit in the filename. For example an eBook of filename 10234 would be found at: <http://www.gutenberg.net/1/0/2/3/10234>

or filename 24689 would be found at: <http://www.gutenberg.net/2/4/6/8/24689>

An alternative method of locating eBooks: <http://www.gutenberg.net/GUTINDEX.ALL>